

COLECCIÓN
XYZ

ALJAWÜTR A KAYA TSÜK APASHKAWAW

COLECCIÓN
XYZ

**ALJAWÜTR
A KAYA TSÜK
APASHKAWAW**

Para la traducción a lenguas originarias de los materiales de la Editorial Mingeneros se respetaron los criterios acordados por lxs traductorxs y sus comunidades respecto del uso de determinadas palabras en idioma español para facilitar la comprensión del texto.

Yüüjna sasü akatüjüchawütr Katayna a Yajüch sasü kashawka Editorial Mingenerosnaka wakanümskak aujama auküjüchach sasü akatüjüchak tsük ajwaywanwütrna yüüjna yajücha a autsgüküna a apsüpach sasü kadayna a yajüch yatsashüpüwütr sasü anajücha a atsümtawütr.

Autoridades nacionales

Presidente de la Nación

Dr. Alberto Ángel Fernández

Vicepresidenta de la Nación

Dra. Cristina Fernández de Kirchner

Jefe de Gabinete de Ministrxs de la Nación

Lic. Santiago Andrés Cafiero

Ministra de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación

Ab. Elizabeth Gómez Alcorta

Secretaria Unidad Gabinete de Asesorxs

Lic. Lara González Carvajal

Directora General de Prensa y Comunicación

Mg. Andrea Mallimaci

Directora de Contenidos

Lic. Carolina Atencio

Aulalatr

Amüwatatrach	7
Yamkaank a amünach tsük ajanüwukach wakam Argentinasna	8
Aljawütr a günkätüküwaw	9
Ajwalchükünawütr atrawajna aljawütr tsük apashkawaw	19
Aljawütr a atükanawütr: Küsamkünawütr agülna-aljawütr. Aljawütr a alküjamna	27
Kününkala, autüshka tsük atskautsatükünü	30
Sasü kününkala tsük achakautsatütr sasü amgüüjach	33
Kaday a yagüüjüjürrü, anütsga a alküjamna, pashtrayainawasnjaja, agülnasnaja tsük yamkaank a agüngatska	37
Apashkaugütawüwaw tsük aljawütr a atrawkan	45
Apashkawaw a agülna a kawujkatr. Amüknajnewütr agülnakan. Aljawütr a aklüjükünü (Atachgütü N° 26.743) tsük aljawütr a asalawütr	46
Aljawütr a aklüjükünü	49
Aljawütr a asalawütr	56
Anatükawütr yakünükan a apashkak	57
Aljawütr a ashümtüja. Sasü queer a atachajwalchüküna	59
Yakshlü yatütüna a kaaya: sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw	63
Sasü atraja sasü aljawütr a kaya tsük sasü apashkawaw gütskam kaya a ayüjügüsakan sasü aukünamküna a kawujkakan. Akülchawütrka Amüna	69
Ajücha a Bayakan	71
Aküpachautatra	72

Atükawütrka kaday a yamkaank a Aljüjürrü, Aljawütr tsük Apashkawaw sasü Künüka wawük kūsashpütka gayü a yatrakan a anasnatsütsükan sasü kaday a yamkaank a asnajawütr tsük apashkawawka, tsük atskünsa a aukünapkala wakam Jürrüka a Künükan yaljütrangüktü sasü aljawütr a atatrajawütr.

Ajüyügwütr a yüjücha a güpün tsük günpashkawaw kanayü wakawük gütskam yüjücha a wüjkünakan, ganalaw wakawak tsük chükawak yüjücha a kawujkakan tsük aukünapkalakan kajwuk a küna. Künüchü küshnajüchakalaw ajüyügwütr aljawütrjna a yüjücha winashümtak sasü anaayü yapük wawük katüküwaw, yaukün sasü aukünamküna tsük atsgüksajawütr a achamünana tsük akalüchacha wakatajmal yayünwachajmal aukünamkünajna tsük ankalüshlawütr a achamünana tsük gütü a amkalashgawütr.

Apkalach kūsüna wawük yamkalashgü sasü autsgükünaka kaday a yamkaank a gütü tsük kaday a ajanüwukach, tsük yasgükü ajanawütr achwanatr yatsjanüküwütr sasü yüjücha wakanakashnak tsük wakauklümkünük sasü günkätüküwaw aljawütrjna a yüjücha.

Winanajükünük düpüt a amkaja yanagayü a yamawülawükan sasü katüküwaw tsük yanasjüsjü a kawujshlakan sasü yüjücha a güpün a apsüpach wakamajashchak sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach.

Sasükan winashlawülak wasa yamnüwa, yachümjüchüwütr yüüjna sasü yüğüwa tsük atsümtawütr a amshalach. Chüyü a yamnüwa künakashnaküsüna yamkalashgü kaaya tsük küchajatkü a kūsankatr yaukaunüwütr, yatüchüülchü ashümta tsük yakatü kajwuk a atükna.

Wasa editorial a atatra wawük atükach chüyü a ajwalchükawütr a yatrakan waukaunak jüchü, apgayauchü tsük atüchwanatr a apsüpach yanpasnüwütr üpatr yüüjna Argentinajna a atükawütr a ajüshlökünakan tsük apashkach winagatskak. Sasü kashaw wakatüküshlak wakankashnak yagaktü gütskam chüyü a yamüwütr a angüwükan, asütsawütrka tsük amkalashgawütrka ajwalchaka a amaujamükünükan. Chüyü a yainawajwayka anüjüchüka a amshlanach aljawütrjna a yüjücha tsük apashkawaw, gujma wanagüüjü kaaya a kūsankatr yamkünüwütr tsük yajwalchü tsük gujma wasgükü sasü aujana a achwanatr kūsükal winajajtrak chüyü a künawaw kücha amaktünach tsük katüküch kajwuk a küna.

Amüwatatrach

Sasü ajanawütr a yamawülawükan wakatükak küsankatr kücha amaktünach, katüküch tsük aukütsajanak yamsamülnüwütr sasü küyüm wakawak tranamküna a tsümnauwaw wakachwanükük kür tsük achamünana a güinamüna ajwalchachawütrka, aujamüja tsük auklünkalüshlawütr. Sasü Editorial a atatra Mingueros wawük anjülnach a ankalükach sasü tranamküna tsük, yasuwünnaka, wanaküchüshük yügü tsük atsküjücha winatskünak sasü 10 diciembreka 2019 yachkaunü sasü yügütawa yamwüjkü chüyü Jürrü tsük kata sasü kaday a yamkaank a achwana tsük ajanüwükach.

Winapkalak küsükal sasü katüküwaw apashkawajna gütüwawjna tsük alkaawütr wajanak gütalamnüwajna a gütalach kajwuk amaja. Winashlüwülük yankalü chüyü amshalümkünawaw aljawütrjnaka gujmna wakajnaakatüküsüna, gujmna wankalü ajanawütr a tranamküna, küsükal sasü kaday a yamkaank a gütü tsük kaday a ajanüwükach gujmna wakanügütalü yainajna aukümamküna a kawujkakan jüwünka a wüjka, sasü katüküwaw gütskam jüwün a kawujkakan tsük apashkawaw gütskam künakshlajamal kajwuk atskünsa küsüna.

Winatajmal chüyü a bayak a achwanütr yüüjna wasa yasuwün a asnatsütsawawkan: yankalü jüwün a wüjka, yamwütr, atüchwanatr yüüjna apkaalch a amajakan, apgayauchü a kashaw yaina apashkach a angüwa gujmna wanachüshü sasü anjüükawa kür küsüna tsük gujmna watü atüchwanatr kaaya a asjüsja. Winanümüwak chüyü küsankalatr a amünatr yankalüwütr tsük yatüchüülchü aktsümta küsankalatrna a yatrakan tsük külchüshlütr asnajawütr.

Yainajna sasü yatran XYZ winashlawülak chüyü a küsankalatr yakshlü sasü küyüm. Sasü atüchüülchawütr wawük yasnajükünü lülga yüüjna chüpü ajwalchüka tsük kaasnajwalcha wakaujamük günatpashkatr tsük yautawülü chüyü a ajütawütr a apashkach: aljawütr a kaya tsükapashkawaw. Nakakalak yankalüwün kaaya a asjüsja gujmna wakanshü kaaya a awachüka yawajchachüwütr yüüjna sas[u aljawütr a aklüjükünü, kününkalatr tsük kaasnajwalchükünkü, aksaja, ayügüjawütr aljawütrjna a yüjücha tsük katük chüpü yüjücha.

Künüchü amütsgükünawaw a kawujkakan wachamünanak apakalch a yatrakan tsük agüinajwalchükak waukak, amkünawauka, atskünsawütr a autatra. Achamküna a kawujkakan wajanüküsüna güshchüj amkünüshlak yatüküwütr sasü ajanawütr wakatatrak anaaya a asnatsütsawaw. Sasü akatükünkü wakam winankalak winanakashnak yakajnaakatü kümna tsük kajnaa yakshlü: katüküwaw a ashnüjna tsük gütüükach a künawawkan winapkalatr wakam amaja tsük amajawauka.

Lara González Carvajal
Secretaria Unidad Gabinete de Asesorxs

Yamkaank a amünach tsük ajanüwukach wakam Argentinasna

Sasü kamnü yüshnaukü, winamünüshlak chüyü a ajanawütr a yatran a künawawkan wakatsjanak sasü gütü a atskünükawütr apashkachka yatran a künawawkan. Atatrajawütr a kawujkakan wanajükünük yüjücha a kaaya, wakatsgükük atrajü sasü anaaya tsük wakatük agayüğüwa a amyainakan wakagayüjak tsük wakauklünasakak kūsankatr gütskam kajwuk winalküjamnak.

Katükaba, taukna sasü aumshkütra, wakam amaja wakamünak chüpükan gūnkatüküwaw tsük gütüukachba, yaina sasü, aljawütr a gūnkatüküwaw, winaulülak yapkalüjüwütr ayügach yauksümnüwüwütr. Sasüjna, wawük trajü yakalükünü künchü winajüchak künüchü winajüchak sasü “aljawütr a gūnkatüküwaw” tsük yamshalümülü amkaja a anashlküna winanajükünük.

Winasüwük chüyü yüjücha a küchüshükan wak’anauchak chüyü kūsankalawütr watsgüjamnak, wagütalümütsak tsük wauklümkünak auküna a autrawa yaina kaday a pashtray, kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach, aikalashgajna sasü chüyach tsük atkanüjna sasü anaaya. Yawachükü sasü yüjücha a küchüshükan, yatüülü tsük winagüshnük tsüpüpushkawawpün wawük achwanach yashlawülüwütr kaya a atsküchanakan tsük ajanawütr a yamwütr winanakashnak yakatütsü üpatr yüüjna chüyü a künawaw kücha katükükan.

Yatskünükü sasü gūnkatüküwaw, yashümtü küntülchü tsük küsa yamkünü, nakanakasnük yanasnaksü gan wakawak aklüjümawülawütr gan atjanabatr, ganalaw wakamtsawülük chüyü aujatküjawütr a künawawkan gujmna wakajalajal yatsjanü. Sasükan winapkalak kajwuk amaja.

Aljawütr a günkatüküwaw

Sasü aljawütr a günkatüküwaw wakatajmal ak'anauchawütr chüyü a kūsankalawütr wakaujatüküjak sasü künawaw kūsayankalatr aljütrangaktükan tsük wankalak sasü autrawa a künawawkan, aukünapkalakan, yamawülawükan, aujamnabünkan tsük ashkamünükan: "aukünaka kaday a yagüjü". Sasü küchüshü a kaday a yagüjükan sasü anapashka a agülnakan kūsankalatr a aljütrangaktükan tsük yatrawkan, yakümshalüwün aklüjü tsük kününkala sasü küna tsük yamügünwün ükün chüyü autrawa a aljütrangaktükan aujü anaayü.

Sasü aljawütr a günkatüküwaw wawük:

- Küchüshükan, küntülchü wawük chüyü a mütsü aujatüküjak kajwuk autrawa a künawawkan.
- Yüjagüshülkan, küntülchü wamjashchak kajwuk kaday a yamkaank tsük ajanawukach.
- Yainayatrankan, küntülchü wakayainamkünak apashka a günkatüküwaw a kūsankalawütr tsük aukünawütr: aujamnabünkan, aljawütrka tsük künawawkan.

¿Künüchü kümün aljawütr a günkatüküwaw?

- Künüchü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach gan wakajalajalak yajüshlü sasü atsga atskünsaka yajwaywanwapün tsük atük.
- Künüchü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach wakatajmal atüla künükalashka a apkalükan naaya atüla wakaukatsük yünwapün kaday a pashtray sasü katük apkala.
- Künüchü waksak sasü kaday a pashtray wakawak yüüjna üpatr (yamnüwa a kawujkakan) tsük sasü kaday a yamkaank yüüjna ajway (yamnüwa a autakmach).
- Künüchü washüjshükünak, watsküchanak kücha kaday a pashtray sasü kaday a yamkaankna tsük kaday a ajanüwukach.
- Künüchü güşchüj wuj wakajauchak atükanach a yamawülawükan, amküshla, agülwa tsük alül apashkach aljawütrna.
- Künüchü aksaja a apkala wakaujümtüyük kasu yüüjna kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach.
- Künüchü wamkalashgük ülkanchü a akuatsaktsümtükükan amtsawülajna sasü aljawütr.
- Künüchü ajajtra tsük ankalüshlawaw a chüshükan sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach wagünauküshlak yüüjna wuj amkala yawü küntül wakawak.

Winankalak kaaya

Sasü günkatüküwaw yaina küna wakasüjüchak apashka kūsankalatr tsük apashkach a yamnüwa. Wakamtsawülak autüshkajna ashümtüjach wakamkünak apashkach a yamnüwa. Walkak yüüjna chüyü wakatajmal kücha künükalashka tsük aikalashka anaaya küna, wamjashchatr gütach sasü achmüla a wüjkünakan tsük künawawkan, sasü wükjürrü tsük sasü kūsankalatr wakautrawatr küna.

Günkatüküwaw tsük apkala

Sasü apkala a yamnüwa wakshlak günkatüküwaw sasü katrüjül a amshalajnamakan, ajauchawütr atawamnüwa chüachü aljach, sasü anajalajala yanakütüwütr chüyü a apkala a amshalach (pülchan a künawawkan, akütawa a ambayalüpkalakan, gütala), yaina anaaya. Yagap wamükshlak apkala a aljawatr wakachmünak kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach yüüjna wakatsküchanatr yankalü kaday a pashtray. Suwün yagap wakamkünak künükala tsük kaasnajwalchükünkü wakajakük kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach ükün apkala a aljawütr, yaajna sasü atawamnüwa a atükach wakawük akümshalach kaday a pashtray.

→ Ajüshlawütr sasü atkaswülatr a apkalakan

Kaday a yamkaank a ajüshlawütr sasü atkaswülatr a apkalakan wawük yüüjna 49,2%, 21 kükü warrankawawkan atüla sasü kaday a pashtray (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020a). weekatük, kashlün anapashka yaina kaday a yamkaank wakanashlkünak augüwawütr a küchaujü (kawujaugüwawawkan), küntül wakatajmal chüachü ajüshlawütr, anapashkajna wakayümalatr p'üchachkan (wakabayak naaya gan wakabayak).

Anaayajna, sasü gūnatsgūpkala tsük atsmūnabachawütr a apkalakan yaina kaday a yamkaank wawük chüachü sasü kaday a pashtray. Sasü chügan a kaday a yamkaank (yüüjna 29 yūshnaukü) wakanajükünak sasü mūlabajay kücha bajayka sasü aujamnabünwütr a gūnatsgūpkalawütr chüyü 23% (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020a). Anaayajna, gūtskam watsgajamnak sasü atügüwa "Apkalakwawjawütr a yūsūsna Argentinajna" (Tomada – Schleser – Maito, 2018) kaday a yamkaank a ajüshlawütr sasü apkalakwaw chajnü wawük, anaaya a yüjücha waikalashkak sasü atsmūnabachawütr a apkalakan tsük, gainajna, sasü gūnkatüküwaw.

Sasü gūnkatüküwaw wakaudüürjanak künüchü wagūshak anaaya yüjücha. Kūnakautsatajna, kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach agüüjabawaw wakatajmal chüachü amkaja tsük kücha wakajülülük sasü gūnkatüküwaw yajükünüwütr sasü atkaswülatr a apkalakan küntülchü wakanajükünak autaknawütr a kūsawatrkan, chūshükan tsük atügüwajna wakatsümnewak ajüshlawütrka katüküwaw a amshalütawawütr. Amtsawüla atügüwawütrka Aljamshalajway a Künükana Agüüjabawawka (ANDIS, 2020) wüj sasü 9,9% wapkalak yaajna sasü kaday a

pashtay wakawak chüyü 14,5% sasü amshalatawawütr, yüüjna amsamülnawütrka. Sasü küna a t'üwach a autsgüküna, sasü kaday a yamkaank wakakauchatük chüyü 0.9% künüchü walkak chüyü atskünsawütr a atawülach künajna atachajna, yaajna sasü kaday a pashtay wakankalak chüyü 1,7%.

Sasü Kaday a ajanüwukach a amünach wawük tsüpüpushkach tsük watajmal apashkak a yüjücha. Sasü atüguwa "Wüj atüüla a awajmülükü" (Berkins, 2006) tsük "Kumbia, atgüwü tsük at'ap" (Berkins, 2007), sasü Chüyach a Anamjüchawütr yüüjna Kaday a ajanüwukach a Amsamülnawütr achamünach Sasü Matanza yüüjna 2012 sasü INADijna tsük sasü INDEC tsük sasü atatrachwütr "Sasü kümüma a amütsjanükawütr. Tsamatskü yüshnaukujnaka Wüj atüüla a awajmülükü" yüüjna 2017, wakautrankünak alkayachnaka 80% sasü ajanüwukach a amsamülnawütr wamüpkalükük sasü aksükünawütr tsük wachamünak anaaya apkalükünawaw kükas sasü günamshalachwaw. Sasü anamjüchawütrka Sasü Matanza walülak katrgütrka tamatsküwaukach kaday a ajanüwukach wakaugünak akljüükünuka watsümnawüka ancashna a apkalakan, sasü ajauchawütr sasü atskünjüchawütr tsük yajawü sasü atkaswülawaw a amshalachkan.

Anjülchachnaka, sasü ashümtüja "Atsülsa (PRIDE) sasü apkala. Chüyü ashümtüja yüüjna atülalkawütr sasü apkala yüüjna müknajna a anünsa a agülnakan tsük aljawütr a akljüükünü Argentinajna", wachamünak sasü Argentina a autranawütrka Kaday a ajanüwukach, Kaday a pashtay-kaday a yamkaank tsük Kaday a yamkaank-kaday a pashtay (FALGBT) yüüjna sasü Asjütsükünawütr Yainakünukan Apkalaka (OIT) yüüjna 2015, wasnaksük chüyü aushümtjükwütr a akljüwawkan sasü Kaday a ajanüwukach a künütawüshla sasü atkaswalawaw a apkalakan. Sasü atüguwa wajnankachük künüwüjkanwaw tsük atsümnawawütr wakamjashchak yagüsüwapün a apkalakan:

- Apashkak a augütauchawütr amjamükünach naaya atawükünkach waknak apashkak a asjüchawütr tsük atülalkawütr a amküna sasü künawaw kawujkakanna tsük sasü yamnüwa a apkalakan künüwüjkan.
- Sasü kaday a yamkaank a kaday a ajanüwukach atskünjüchach sasü ashümtüja wakaulülak wamjamükünük apashkak a agülnakanwaw sasü apkala a yamnüwa. Aljawütr a asjüchawütr gan chüküpsüpakalaw sasü kaday a yamkaank a atskautsatüküna waukshlak chüachü atülalkawütr sasü apkala.
- Aljanchachjna, sasü ajanüwukach a kaday a pashtay watsgüjmanak müknajna a agülnakan wawük atskünsakan küsükal sasü atkasüwalawaw a apkalakan washümchachük autsgükünawütrka. Kajnayü, sasü atskautsatüküna wakamkünak yatskünüwün gan chüküsüsükükalaw sasü kaday a pashtay a atskautsatüküna wakayümalak yamkünü "kaday a yamkaank a apkala", autranach sasü aksaja naaya apkala sasü yamnüwa a autakmach.

- Sasü atskünüjach wakasüwak sasü alkïpashkawütr wamüwak sasü atsküchana a tranamküna. Wasa watsgüwüjkek anautsatükünajna sasü achünjücha yaajna sasü atskünüjücha a apkalakan naaya sasü ajawütr a atawügwüwauchawütr mükna waujtüchüwüchak yüüjna ajajtra a künakan, künükan naaya amünach a ajwaytaütrkan sasü künaka.
- “Sasü asüjama chüachükan sasü küna a atskünüjüchach, küntül waukaunak chüachü tsümnauwaw yajüwütr apkala a küyüm wakawak kaday a ajanüwukach a küna”, wamüktsümtak sasü ashümtüja yaukaujükschlüwün sasü ashümtüjaktajway a atatspütkawütr tsük anaaya alküjamnawütr a yamnüwa, wakajülüük tsüpü kaday a ajanüwukach a küna wachachak chüyü atkaanükünawütr a atagülükünawütr wakamjashchak ajajtrapün a yügüsüwa.

→ Mükna wakapkalak

Sasü ajüwüchawütr a trajü sasü kaday a yamkaank wawük alüpkala a ajwaykan anajnamach: wakautsatük sasü 16,5% kawujshlakanka kaday a yamkaank a apkalaka a ajüwüchach tsük sasü 21,5% sasü amshalajnamach (Aujamnaubünwütr a Aljüjürrü, 2020a). Anjalchach a düpüt wasa apkalajük gan wajauchak gütüpün a chüyachkan ampüch a künawawkan.

Yagap sasü apkala a ajwaykan a anajnamach, kashlün anaaya aktsümtawütr abajayakan auyamkaankach, gütskam küsa autrawach sasü angüwawütr tsük sasü jatkükümün (apsüpü aksajyüütsüshümta). Chüküujaugüchakalaw wasa anjülchach, 4 awaukajna 10 kaday a yamkaank wakachmülak apkala wakautranük sasü ajway a apkala tsük aksaja a apkala. Sasü kaday a pashtray a mügünawütr wawük apashkak, küchachüachü wamügünak sasü anjülchach a atükakan a autranach sasü apkalünkala, atükawütr tsük sasü yügü (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020a).

Anjülchachka, sasü agüwa “Cumbia, copeteo y lagrimas” sasü 2007 watatrajükünak sasü aksükünawütr wawük trajü a yamjül sasü kaday a ajanüwukach a ajün tsük waküchajük: “Küsa wakayümalak anaaya apkala a aljawütr wawük chüyü 14,8% sasü anamjüchach tsük wakamtsawülük apkala gütskam aksajünakükshümta, atgünawütr, aküwawütr naaaya apkalawaw a yamyandükan. Bayakna, chüyü 3,1% patakakan wamwüjkek yatsgükünü ükün anaaya ajün (aljachkan akalücha a künawawkan naaya künütraw a ajün) tsük sasü 1,2% wajajtrak wüjchüyütr sasü künütraw a ajün”.

→ Püshchüp wakakamgüjü

Sasü kaday a yamkaank a amshalajnama wawük, yainüjanjna, 29% kücha kükas sasü kaday a pashtray a amshalajnama. Wasa katrüjülü watsküchamülak k’aschak küta yaina kaday a yamkaank a apkalüjak a günamshalachkan, mükna wakütük chüyü 35,6% (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020a). Yaina sasü autsgach, awaukajna 100 peshu

wakamgüjak yainüjanjna chüyü kaday a pashtray, chüyü a kaday a yamkaank wakamgüjak 75 peshü (INDEC, 2020).

Sasü Kaday a ajanüwukach a yüjücha, bakügan ashümtüja wünmatr atükna küsüna gujmna wakatatrajü sasü katrjúla a amshalajnamakan yüüjna chüyü a apashkawaw a kaya. Katükaba, amtsawülajna agüwa a küyümkan sasü Apkala a Asjütsükünawütr a Yainakünukan (OIT) “Katüküwaw sasü apkalajna: Chüyü bayak wagainak ankalabatr yankalüwütr” (2011) watsgük sasü atülalkawütr wajalajalak yakütü yanükünü chüyü a katrjúla a amshalajnamakan yaina sasü 3 tsük 30% yaina kaday a ajanüwukach a autsgach tsük küsa wüj wakaukükshlak gütskam apashkakagülnakan.

→ Kübül a aujü / Techo de cristal

Yanashlkünü atskünsawütr a atawülawütr sasü yamnüwa a autakmakan naaya kawujkakan wagainak yawüwün chüyüa amkaja yüüjna sasü kaday a yamkaank. Sasü autaknawütr a künawawkan yamawülakan (gütskam atskautsatüküna) wakajnatükak ajawütr künunkalajnaka ükün atawülawütr, gütskam aujamnajway, ashümchachajway, yaina naaya. Wüjka sasü 5% sasü kaday a yamkaank wakapkalak wakautsgak ashümchachawqütr a atawülach naaya gamawaw, yaajna yaina kaday a pashtray sasü patakawaw wawük güsük p’üch a suwün (INDEC, 2020). Sasü Kaday a ajanüwukach a yüjücha wasa atsümnauwaw yanashlkünüwütr amütsgükünawaw a atawülach watsümnawük sasü atatspütkawütr müknajnajna a agülnakan naaya aljawütr a asüjüchawütr.

Günkatüküwaw tsük ajüshlawütr a aukünapkala

Sasü kaday a yamkaank a ajawütr sasü aukünapkala wawün asgükach sasü gayüjnaka kaday a yamkaank a asnajawütr wakatük yamnüwa sasü gütüwaw a anatskünawütr (kaday a yamkaank a atütsküchana, yajach tsük yatrauwaw) yanügütalüwütr ajawütr amkünajna a yamnüwa tsük ajüshlawütr. Katükaba, k’aschak künüchü waküchajük sasü kaday a yamkaank a yashlawütr apashkak a mügünüwütr, akautsatawütr k’aschak gan wanashlkünan sasü aljawütr a yatrauwaw sasü yamnüwa a amgütüwawkan naaya sasü atawülach a kawujkakan.

Sasü tsümnauwaw yanashlkünüwütr katüküwaw wamtsawülak trajükan sasü aljawütr a atskautsatüküna wakatatspütkük kaday a yamkaank sasü atskünsa a yamnüwa kalchü aukaday a pashtrayach yatrachüwütrka abagüjü yatsgütashlüwütr sasü amküshcha, kümaichü anügatskach naaya yatsükan a kachbalaba yajauchüwütr sasü atawülach waa wakanakütük yatrarpün kaday a pashtray. Sasükan, wasa kaday a yamkaank a atsküljücha sasü yamnüwa a kawujkakan wawük autagajanach, atsatüla tsük wakatawauchak sasü atskautsatüküna tsük künunkala wamkashnak gujmna wakautsgü.

Sasü atsküchana a amgütüwawkanka 2017, sasü Autüshkak a Yamnüwa wamünak ankalüshlach yüüjna 106 kaday a yamkaank, sasü 41,2% kajwutrkanaka. Chüyü a

augücha yatüchkausatu watük sasü Ajüchkashlaway, mükna kaday a yamkaank wakakausatük 40,3% kajwutran. Sasü aljatükna, ajüshlawütr apgayauchakan yainajan waushkak sasü 24%, ükün atatspütükünawütr aljatükna mükna gan kashlün küntülaba naaya kümaichü güshchüj kaday a yamkaank yautsgüwün chüyü a amtsükawütr (Kükas a Aljajürrü, 2020).

Wajük yaujaukükshlü sasü ajüshlawütr a amküchak tsük atsgüjamnach sasü asjütsükünawütr tsük kaday a yamkaank a atranawütr tsük kaday a ajanüwukach sasü gütü a anakütawütr gujma wagütalü achmülaka chüyü a katüküwaw a mülül wanünkalün ajana a aumshkütrakan sasü aukünamkünaka sasü jürramnüwakan a jürrü, aljatükkan tsük künukan. Yagap ajanükünawütr sasü amgütüwauwütr, ankalawütr tsük atskalchawütr aljawütr a yamnüwa tsük apashkawaw sasü apashkak a amünach tsük ankalawütr aukünamküna wakanügütalük gütü tsük wawün ajalajalütr yüüjna sasü aguay a atskünükawütr wakachachük wasa asnajawütr sasü üpatr, aljajwayta tsük sasü apashkak a yamnüwa mükna wakajüshlükük.

Wawük trajü yauklümwüjkü künüchü winajüchak sasü aukünapkala a ajüshlawütr yagap winankalak asüwawütr küsa apkalawaw wakachmülak sasü yamnüwa a kawujkakan, mükna bayak wawük yanümjashchü sasü ajajtra a amünachka chüyü küna a yatran naaya chüyü a ajwaywanwa. Wawük trajü yamükshlü tsük yatskünü sasü ajüshlawütr a anpasnüjach sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach yamnüwajna a aljajwaytakan, yaknajway, jüwün a asjütsükünawütr, yamnüwa a angüwakan gan amshalach, yainajway a ajwaywanwakan, yaina tsüpü naaaya. Sasü apkala katün wakachamünak küchachwanütr, katükaba, nakogünmükshlak.

Günkatüküwaw tsük aksaja a apkala

Aksaja a apkala kajwuk wawük sasü apkalawaw wakachamünak amajajna yagainüjajtrüwütr tsük yaksajüwütr anaayaka. Sasü kürr a akayatsül tsük ajwalchawakan watük sasü güschüjwaw a aksaja, ananküchamawütr, küna ükün atülchawütr, achamünawütr sasü apkala ajwaykanka yakütsa, aknüwütr a akümyanja, jatükümün a aksaja, asjütsa, yaina anaaya apkala a achwanütr yüüjna ajajtra, wakaujümtüyük chüachü anjülcha sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach.

Sasü günkatükükan achüülchawütr tsük asjütsükünawütr a künawawkan aksajaka, wawük chüyü a trajü a anükünaka aljawütr a katrüjüla, yaina sasü amshalajnamakan tsük sasü agaalawütr a auyamkaankawütr. Sasü kaday a yamkaank a asnajawütr tsük kaday a ajanüwukach a asnajawütr wakanatskünan yanamtsakü trajüwütr yalküjüwütr sasü aksaja a apkala gütskam chüyü a yüjücha a aukünamkünakan tsük aujamnabünwütr yanasaküwün sasü günmaktünach a asjütsükünawütr a künawawkan aksajaka gütskam sasü günkatüküwaw a ach'ajow aljawütr a anüküna. Wasa günkatüküwaw gan wawük "amkünana", sasü aksaja wayümalak yauklüchüülchü kata amütsgükünawaw Jürrüka, sasü amüwawütr tsük sasü künü.

Sasü aksaja wawük chüyü a püshchüpütr küchachwanakan apkalaka gan anajnamach, ajajtrakan yachmülüwütr ajajtranaka künaka, wachwanak yawü yatskünükü tsük anawachach yajanüwütr achamünana a günmaktünach kümaichü anamtsütskach sasü künawaw.

- Sasü kaday a yamkaank wakachamünak 76% sasü apkala a ajwaykan gan anajnamach. Wakakük chüyü a yainajanka 6,4 wura amajakan. Sasü 57,9 sasü kaday a kaday a pashtrayjna wajüshlak wasa apkala tsük wakautsgak 3,4 wura amajaka wasa apkalawawjna (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020b). Sasü 3 wura apashkajna sasü kaday a yamkaank wakakük sasü anküchawütr, aksaja tsük sasü apkala a ajwaykan wakakautsatak chüyü 51,7 yüshnaukü a amaja ajajtranaka.
- Sasü güşchüj a ashlawütr wachmülükük sasü apkala a katrüjüla gan anajnamach. Sasü ajway mükna kümün chüyü naaya katük güşchüj, sasü kaday a yamkaank kücha wakük wura sasü apkala a ajwaykan tsük aksajajna, ajüshlükünach künüchü wakayümalak chüyü apkala a amshalajnamach, atüchakautsatawüjna chüyü a kaday a kaday a pashtray agünautsgüch (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020b).
- Sasü apkala a yakü a ajwaykan tsük aksaja gan anajnamach sasü Producto Bruto Interno (PBI)¹ wakautsatak güsü chüyü 16% kawujka, yaukachüwün sasü atükanawütr (13.2%) tsük sasü atkasüwalawaw (13%). Künüchü watskünsak chüyü a mütsü a yajwakwawkan yüüjna wasa apkala, wakshlak wawük anjülchach kücha wakük sasü aujamnabünwütr a Argentina (Aujamnabünwütr a aljüjürrü, 2020b).
- Sasü Kaday a ajanüwukach a yüjücha, yagap watswüjkük sasü aksaja a autüshkatr künüchü gan wakawük atatspütükünach kününapün naaya wuj wakatülchak aksajaka a ajwaywanwach yatrawaynapün.

Günkatüküwaw sasü ajauchawütr atükna

Argentinajna, amsawülajna sasü Asjütsükünawütr sasü Künü a Autranach yüüjna sasü yaknawütr tsük Atükachaktawütr (FAO), sasü 50% sasü amsamülnawütr a atalükan kümün akautsatach kaday a yamkaank wakakük apashkak a asnashümtrajcha a apkala. Katükaba, katükü kaday a yamkaank gütskam kaday a ajanüwukach wakauküch'üwachün sasü ajauchawütr atükna, sasü yagüüp tsük sasü atüchwanatr a atükanakan. Sasü aljawütr a günkatüküwaw sasü atükna a künüwüjkiawaw wautranak kaday a pashtray a aküchayagawütr sasü amshalütsawütr, sasü ayükalashkaljawütr wakayagükünak kaday a pashtray sasü pashtraywaw, kaday a pashtray a agülmanawütr

¹ Sasü Producto Bruto Interno (PBI) wawük chüyü a alülak watük ashümtaka mütsü anükalach sasü aujamnabünwütr chüyü atükna.

sasü amshalümküna a jürrükan sasü atük a achüülchawütr tsük atük a atkasüwala, mükna kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach chaunü wakayümalak waitawaw sasü kaday a pashtray yajüshlüwütr. Wasa atsatspütkawütr a asnatsütsawakan, yüshaka kaday a gamajürrü, wabayakalkak wükjürrü a aujamnabünkan tsük autsgüküna anaaaya gütü a aujamnabünkan, aukünapkalükan, künawawkan tsük amawülawakan.

“¿Kaday a yamkaank naaya kaday a chügan?”

“¿Kümüuyalak gütskam chüyü a kaday a yamkaank a güshchü!”

“Wakauküküm kaday a güschüjlaw”

“¿Künüchü kümüsnaksüküsüna chüyü a kaday a aunük”

“Sasü wawük chüyü a kaday a pashtray a agülwa, güpün chümkukatükal”

Wakaujamük yüjüchawaw a anatsünkalaba, winachkünan kücha chüyü a yasuwün tsük yüüjna waita winautsgükünak ükün yasuwün. Katükaba, chüyawawka wankalak chüyü a autatrach wamkashnütr yüüjna kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank. Sasü aljawütr a günkätüküwaw wayümalak ajüchawütr atajtajwach (gütskam apashkach ajüyügawütr a aljawütr), katük yagap wanasnaksük wasa amwüjkawütr a aljawütr watsgünüshlak sasü atsküljücha a künawawkan.

¿Künchüjna naaya kūsankalatr wasüjüchak sasü günkätüküwaw amtsawülach sasü aljawütr?

¿Künchüjna naaya akalk wagüshak aljawütr yatsdüürüwün sasü gütü a atkaanükünawütr?

Günkatüküwaw, atashpütkawütr tsük ajyügwütr aljawütr a anüküna

Asüjüchwütr kücha atajtawach sasü aljawütr a günkatüküwaw wasnaksüküak sasü ajyügwütr yüüjna aljawütr a anüküna, chüyü a achamünana a küchüshükan wajükalchük sasü küna a gütü tsük aukütsajan küchachwanakan sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach. Walkak ajyügwütrna wautsgükünak anaayajna aljawütrjaka tsük wakatsümnawük künüchü wagüshak anaaya yüjücha gütskam aljawütr a künawawkan, sasü künawaw, amünach kaasna gütüukach, yaina anaaya.

Sasü ajyügwütr a amajashcha tsük günkatüküwaw, yasuwünnaka, wakshlak amülükach aljawütr a anüküna, küna a yawawütr, gütaljamna, künükanwaw, aljawütr a aklüjüknü, müknajna a agülnakan, güjübwaw, yaina anaaya, wakanjütsaknük chüachü gütü a atkaanükünawütr tsük, sasükan, chaunü ajalajalawaw a gütalach autsgükünaka.

Gütüwawka Atagawütr a Kawujshlakan yatsgüksajüwütr, yanatskünü tsük yastüpu sasü ajyügwütr amka sasü kaday a yamkaank sasü yamnüwa wakachmülak autrapün a yainakünakan (Augücha 26.485) wanasakak katrchüyü a aljawütr sasü ajyügwütr amka sasü yamkaank: akayatsülkan, ajwalchawakan, agülnakan, aujamnabünkan, akautsatükünakan tsük aukünapkalükan. Weekatük, walülük katrgütr a kūsankalatr wasnaksütr wasa ajyügwütr: ajwaykan, amshalajwaykan, apkalakan, ajyügwütr amka aukütsajan a akashlakan, awülashümtakan, anümkünakan, ajyügwütr amka sasü kaday a yamkaank sasü yamnüwa a kawujkakan tsük ajyügwütr a aukünapkalakan-kawujkakan.

Apashkach a aljawütr tsük ajyügwütr a kūsankalawaw watsgüjmnak gütaljamnajna tsük akautsatüküna a augütskünajna wakawük auklümkünach yainajna achamünana tsük atsküljücha wakayümalak yauklükshlü aljawütrjna a kaya tsük apashkawaw. Wasa atsümtawütr, ükün ajanawütr watün wawük akshlatr. Anautsatükünajna, watün gan wawük atsgütashlütr chüyü a kaday a yamkaank a aubanawütr gujmna wawü asnaksach sasü aunpasnügüwawütr gütskam chüyü “auba a jülüükan”, asüküsayawawütr wautranüjak jülüü naaya agütsatska ajyügwütrajna. Kajwuk kūsankalatr, sasü üpatr yatsü wawük k’aschak kümaichü abajay.

Ajwalchükünawütr atrawajna aljawütr tsük apashkawaw

¿Künchüpü sasü aljawütr?

Künüchü winamkawujshluk chüyü a atawügüwauchawütr, winasjüsjak chüyü a anümjüchawütr naaya winayümalak yautsgükünü sasü ashachaljajway chüyü a yamnüwa a kawujkakan, sasü aljawütr wasnaksak gütskam asjütsükünak: auyamkaankach/aupashtryach, pashtray/yamkaank. Katük ¿künüchü wasak wasa aljütran yüüjna kusan? ¿Künüchü yüüjna kusanalatr winalküjamnak, winayainamkünak tsük winautsgak apashkak a yamnüwa sasü apkalajna, sasü ashümtüjaktajway tsük sasü üpatr?

¿Künchü wawük aljawütr? Wawük chüyü ajwalcha a asnajakan wasüwak sasü aunsawütr tsük anatsa sasü künawaw watrachak amkashnatr tsük ansatr sasü küna auküjüchajna sasü agülna akümshalach yüüjna yankü tsük wamtsawülak chüyü a asjütsa a trawkan: kaday a yamkaank (yashgü) = auyamkaankach / kaday a pashtray (yawüt) = aupashtrayach. Wasa anasakawütr wanümkünak sasü chüachü sasü ajajtra a akalk küsüna gütskam apkala, aujamnabünwütr, alküjamna anaayajna, yaina anaaya yüjücha.

Shajna sasü aljawütr wanasakak chüyü a aklüjü a atachküna amshalach yüüjna pashtray tsük yamkaank wakawak anakütach sasü anagüwawütr a tranamküna, sasü künüjna naaya ashümtüktajway. Wamüshluk atsküljücha, ashümta, kusanalatr yamkünü tsük anütsga a alküjamna wanankalük gütskam winakshlak sasü küyüm, winaukawük küntül wakashküküsüna, tsük gütskam winatskünüak sasü apashka a künawawkan tsük aujamnabünkan, amawülawükan tsük aukünapkalakan yaina küna chüyü a yamnüwa a apsüpükan.

Gütskam awachükü a aljütran, aljawütr a ajwalchawütr wamükshlak sasü güntatüküwaw wajasjütsükünüak künawaw tsük wakawak yüshaka tranamküna a atsüktsawükan wakanmünak sasü katükabawaw saü ajwayna, sasü apkala, sasü üpatr tsük ajüshlawütr a yamnüwa a künawawkan. Yawüwün atükanawütr a künawawkan, wakawak atskünütr yawü awachükach, agayüjüchach tsük, wakamkan, ajanach. Küsükal chüpü kashlün tsük apashkach kusanalatr yawü tsük winalküjmanak.

Aljawütr / Género

- Asjütsümtülchakan: wasnaksük alküjamnawütr a güntatüküwawkan a anütsga.
- Alküjamnan: wasüwük sasü alküjamnawütr watükük künawawkan yaina aljawütr.
- Asnajakan/Atütükanakan: wawük achamünakan tsük watükük amajakan yaina apashkak a amküna.

- Amshalawükan: watsgüjamnak tsük wauklümkünak sasü amshalawütr a künawawkan (künü, ashümtüjaktajway, tranaujama).
- Yainanjülchachkan: wasüjüchak küsankala a apashkak yawüwün agüshach sasü aljawütr gütskam anjülchach a künawawkan, künü, yüshnaukü, müknajna a agülnakan, künakanwaw, yaina anaaya.

Yajüchü tsük agayüjücha autrawajna sasü aljawütr a ajwalcha

Sasü agayüjücha tsük ashüntüja yüüjna sasü günkatüküwaw yaina aljawütr gan wakawük wünmakan. Katsbalchü yasnatsüksü sasü Olympe de Gouges tsük yüka “Augüwawütr sasü Yamkaank a Gütü tsük sasü Ajwaytaütr” yüüjna 1791 naaya sasü asnajawütr yüüjna sasü yamkaank a atsküchana bayaküka sasü tranpatakayüshnaukü XIX. Sasü kürnja, kaaya a aljawütr wakamüwük yatsajünjan ashümtüja tsük tranajwalchaküna wakajwalchak wasa apashka yüjücha a amawülawükan, auküapkalakan tsük atsüksawütr

Simone de Beauvoir “El segundo sexo”, 1949.

“Gan wankak kaday a yamkaank: wakütük yawüwütr. Küntülaba alülüka a ajajtrashümtakan, ajwalchawakan tsük aujamnabünwükan wanasakük sasü yüsüsna wamünüjtük künawaw a ausga sasü yatsüm a küna; wawük künawaw a yatran watükanatr sasü atükanach yaina kümayü tsük atawügütskach watrachatr auyamkaankach. Wüj ajatkütüjawütr sasü anaaya gujmna wajalüjal yanütükü chüyü a küna gütskam anaaya küna. yaajna washlak yüüjna sasü, pashtray a güşchü pajalüjalak yatrachü gütskam agülnakan a apashkach. Yaina sasü yamkaank a güşchü tsük pashtray a güşchü, sasü yatsül wawük sasü anümüwa sasü apümtsükünawütr chüyü a awüjashkanawaw, sasü yawütr wachamünak sasü anatsüshümtawütr küyümka: yainajna sasü yatütük, sasü yagashl, tsük bakü anjülchach a agülnakan, sasü wakatsgük sasü Kawujajwü”.

Joan Scott “El género: Una categoría útil para el análisis histórico”, 1986.

“Sasü aljawütr wawük chüyü a kashaw a anütükükan sasü alküjamnawütr a künawawkan wamtsawülak sasü apashka wakatspashkak sasü agülna tsük aljawütr wawük chüyü a küsankala a chüyachkan alküjamnawüka asakütr anütsbaka”.



Luciano Fabbri

“Apuntes sobre Feminismos y construcción de Poder Popular”, 2013.

“Winajalajalak yamwüjkü, sasü atüla wakamna, sasü ajwalcha ‘aljawütr’ walkak yanaktsükünü chüyü a yüjuchaka kúsayawa a amawülawütr (wakawülütr gütskam ‘aupashtray’ tsük ‘auyamkaank’ gan wawük ankawükan tsül kawujawükan ganalaw wawük atükanach tsük wapashkak yüüjna sasü amawülawütr, künü, tranaujama), atsüktsawükan (yüka amawülawüwauka wanatsüshümtük gütskam “aupashtray? Tsük “auyamkaank” wakatüpushkük yüüjna sasü apashkak a yasuwün a atsüktsawükan) tsük alküjamnakan (wanatsüshümtütr sasü aupashtray wanasakük alküjamnawüjna wanatsüshümtütr sasü auyammkaank, tsük agüshajna, chüyü a asakak a ashnü katükü)”.



Eleonor Faur

“Desafíos para la igualdad de género en la Argentina”, 2008.

“Sasü aljawütr wawük chüyü a aljawütr a atükanach, bakü ankawükan, wagüshak katüküjna yamnüwa a wüjkünakan gütskam sasü künawaw (...) wanümkünak kúsankalajna a küchagüpün sasü aljawütr a agülnakan apkalaka, sasü atüchwanatr a achüülchawütr tsük sasü asjütsümtülcha a anasakawütr yaina kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank künawawauka. Kajwukna, sasü atükanawütr a künawawkan tsük amawülawükan sasü aklüjükünü tsük alküjamna a künawawkan aljawütrka wawülnübashlak sasü kúsankala apashkakan mükna kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank wakachmülak sasü mülülka sasü awükünka a künawaw, yainajna yüka ajüshlakünaw sasü k’alk’al a künakan, apkalakan, ajwaywanwükan tsük aukünapkalakan. Wee, sasü asjütsükünawütr a atütükanawütr a künawawkan sasü aljawütr a alküjamnawütr wanümkünak atüülakan sasü autsgüküna a kawujshla sasü Küna a Gütüka kaday a yamkaank tsük kaday a pashtray”.



Julia Serano
“El privilegio cissexual”, 2007.

“Sasü chüachütr küsan winagütsatskük yaujamü sasü amkünaka yatspashkü yaina kaday a yamkaank tsük kaday a pashtray wawük chüyü a apkala a aukünamümach, kajwuk küna kūsankala a ankawükan ashüpüp wakakaukak chüyü a p’üchawawka aljawütr katükü atatspütkek –kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank- tsük chüyü wachamünak apshlawütr sasü amünach a ankawükan chüyü a kūsankala a chüyasuwün tsük amünkalakan. Katükaba, sasü gan wawük yüjücha. Sasü amküna yatspashküwütr yaina kaday a yamkaank tsük kaday a pashtray wawük chüyü tranamküna a anpasnjükan, tsük wawük künü winankalak küsnakala a asgükükan. Ükün wayümalalaw ükün agüngütalküna yüükanka, kajwuk wayümalatr yankalü wawük yatsgüktsümtü sasü jaljal kük chüyü watskünsük sasü küna a aljawütr: wakatük kūsankala a yasuwünkan. Sasü baküwawka, ganalaw winatsüwük yatskünsü kūsüna yakümshalüka ükün chüyü a aljawütr yüüjna anaaya, aba yanütrajü püshchüp jükü gujmna waukaunü sasü küna katüküka, gan taayü asnaksawütr gujmna winayümalü

Yamtsawülüwütr sasü atsküchanawütr. K’aschak winagütsatskük yajwalchü küsan gütskam anakshlütün a aukünamüanch, gütalajna, kajwuk winamünak a agüinamünakan tsük anpasnakan yajwalchüküwün wüj awajchükü kūsüna tsük aujamüwütr yüüjna sasü aupashtraywaw tsük auyamkaankwaw yüüjna künawawka winaukaunatr. Tsük kajwuk winankalak, aba yanütrajü winawalaw küna a chüyaljawütrkan tsük ajanüwukach, winawalaw apashkak naaya tetia gütskam chüyü a güyütü, naaya kümaichü kütütr gütskam chüyü a atsüktsük a gütr a dólares”.



Mauro Cabral

“Si yo quisiera” (extracto), 2007.

“Kua pugütsatskalaw pujalüjalak yawkü yawü chüyü a üngülüşh sasü aljawütrna, tsük yajanükia chüyü a yasüwün kajwukna yükachna tsük tsajay aukünajnapün. Pajalüjalak yawü, naaya atülajna yaujamükia, sasü agüüjüwaw a yukach yatskünüküwütr naaya yagünaktsümtü sasü aklüjükünü a anaayaka: chüyü a ushanchük. Pujalüjalak yayümalü chüyü a yajüchü gujma washkanü yükia, sasü yajüchawawka wakaukayak sasü jüchükan wawükünküka, tsük gan yashkanü alkayach gan chüyü a güsükaüküta, gan chüyü a nachwak, gan chüyü a ashüshükalchü! Wüj sasü yaljüjücha a autaknawütr, wankünak sasü atükna aba akünkücha. Pashtray, Puto, Pashtray. Aljawütr. Cordobes, Kümayü. Wee, atüüla a güta. Aba püjya. Aba chülü. Tsük kajwuk aukünamünach. Aukünamünach kua, aukünamünach sasü anaaya. Aukünamünawaw sasü pashtray wagütsatskük Tsajay, tsük yüüjna yükia yagap, aukülalach yaina sasü küna. Kua pugütsatskalaw pujalüjalak yajanü atsüksawükia altsajna, yatsülkia aulülajna, walaywawkia autrankünawütr a küchatr wanauklükükia sasü yaktsawütr. Pujalüjalak yawü yawkü yawü ajanüwukach tsük yajanükia chüyü a pashtray, wüj chüyü a pashtray, anjülchachka sasü katükü küyüm mükna pashtray tsük yamkaank wüyüukünak. Wee pujalüjalak, kua pugütsatskak. Katük gan wügütsatskük”.



Judith Butler

“Deshacer el género”, 2006.

“Yanatsüshümtü sasü aljawütr gütskam chüyü a alajwütr a atsüksawükan wawük yatskünü sasü aljawütr, anatsüshümtach gütskam chüyü a kūsankala a amawülawütr yatütükanüwütr yatsül, wampajjüshlak agüinamünach auklütüka, tsük sasü “küchüshütsümta” tsük sasü “agülna” gan wakashlak aba chüyü a mülül a amawülawükan”.



Lohana Berkins

“Un itinerario político del travestismo”, 2003.

“Sasü ajanüwukach winawük küna winatükanak aklüjükünü küsüna yagayüjüwün sasü atsümtawütr wakük amawülawütr a aukünütr sasü agülnawüwaw. Sasü künawaw wankalak agülnawütr a anajüchawütr sasü künajna tsük wasa anajüchawütr wakagüinaka amsümkashnakan yüüjna sasü aklüjükünü, anagüüjüwaw, atawülawütr a künawawkan, agülnawaw tsük aunsawütr künawauka. Watrachük chüyü a yatsül chüyü yawütka wagüinak chüyü awüjashkanawaw a aupashtrayach tsük chüyü a yatsül chüyü yashgüjna wagüinak chüyü awüjashkanawaw a auyamkaankach. Sasü ajanüwukach a asnajawütr wakalchüjak wasa ajwalcha a trawkan sasü kaday a künawaw wawük küchaujaukünakan tsük wajümküshchak küntül wakakalchak yawü ümtülchach aljawüjna “kaday a pashtray” tsük “kaday a yamkaank”.

Auklalükünawütr a künüwaukach

→ Agülna = Aljawütr / Sexo = Género

AGÜLNA: wasüwük sasü yatsül a ajajtrashümtakan, sasü küchüshü tsük sasü aljütranawütr a amawülawütr trawkan (kümayü-yatsüm / kaday a pashtray-kaday a yamkaank) gütskamkan augütawü a günükan, ajajtrashümtakan, yatsülakalk tsük yatsülshümtakan. Katükaba, wasa apashka gan wawük anasakükan gütskam wasnaksük sasü küna aklüjüjna a agülnakan a anajüpashkach.

ALJAWÜTR: wawük chüyü a akautsatawütr a amawülawükan autranach wanütükütr aljawütrwaukach yüüjna chüyü a amawülawütr chüyü a apsüpükan a yüjücha. Künawawjna küsüna wauküchüshün atsüktsawükan küsankalajna a trawkan: kaday a yamkaank (yashgü) = auyamkaank // kaday a pashtray (yawütök) = aupashtray.

→ Aljawütr = Kaday a yamkaank / Género = Mujer

Yakatükütawü aljawütr kadayjna a yamkaank naaya yatsümasnaja wawük chüyü a küsankala yagünaktsümtüwütr sasü amünach a alkawükan sasü yüjücha a aljawütr yagünmükshlühün sasü alkawütr anütsngaka yaina kaday a pashtray, kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach, mügünawütr wamjashchak chüyü tsük anaaya küsankalajna a apashkak.

Aljawütr a atükanawütr: Kúsamkünawütr agülna-aljawütr. Aljawütr a alküjamna

“Sasü kúsankalawütr agülna-aljawütr wawük chüyü a chamülamkünanakan anasakükan tsük winashümtak sasü auyamkaankach, küsükal aba yachü kücha jükü, winankün kaday a yamkaank, sasü aljüjüchü walülaküsüna gütskam kaday a yamkaank, wasakün sasü bajay a kürr, chüyü a düpüt aklk a abakatükükan sasü aklüjükünü tsük sasü gütüjna”.

Dora Barrancos (2004)

Atsüktsawükan, sasü aljawütr a ashümtüja wayainauchak sasü augütawü yüüjna wamshalütr sasü asjütsükünawütr a kúsankala a künawawkan winaktsümtak wakam amajajna. Asjüsjaka wawük anasakükan: sasü kúsankalawütr agülna-aljawütr, anaaya yüjüchajna, sasü atükanawütr künawawkan-amawülawükan watskünsak sasü kúsankala sasü waujamnak sasü alküjamnawütr yaina kaday a pashtray, kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwükach, asakü tsük mütsü gunkatükükan yüüjna chüyüwaukach. Sasü 1975, Gayle Rubin (1975) wasakük chüyach a yasuwün gütskam chüyü a düpütütr a küchüshü watnütrük sasü aljawütr a agülnakan apkalaka: “Sasü alküjamnawütr a kúsankalawütr a künawawkan wajanak sasü agülnakan a ajajtrashümtakan sasü atükanachka küna a amküna”. Wasa awajchükü walkak yanasnaksü sasü ajümküshchawütr wajajülaak sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach wawük atükanach sasü alküjamnawütr a künawawkan a apsüpüch wasjütsükünak sasü kúsankalawütr.

Wasa alküjamnawütr gan wakawük abashkaana naaya abagülmankünü, wakawük anütsga a asnaksawütr wamtsüwülak aujamajna, amkawujkakanwütr tsük atskautsataküna, chüyü a ashümchachatatrach a abakshlütr wasak künchüpü amkashnatrka yamkaank a kününkala (yawü shüka, agatskakan, elümstsümkan, apshlak, atüshkükünach, abachü, küyükan, yaina chüpü anaaya), ansütr sasü pashtray a kününkala (kalchü, aktsümtak, akuashaba, amaktünach, aljütünak, anaaya.) tsük wautatrak katükan kajwuk chamül wamünak, yüshkaanü, sasü “günamkünanakan”, yüka payümalak yatatspütü: sasü aklüjükünü, asjüjüchawütr tsük amüknajawütr a anajüpashkach tsük alkükünak wakatawülak küchagüpün sasü küchüshü a trawkan².

² Sasü ajwalcha aljükünawaw a agülnakan tsük asnajawütr a agülna-aljükünak wautrawak sasü gayü a tranamküna tsük atskünawütr sasü kaday a ajanüwukach a anpasnakan tsük kúsankalapün wüj yatüülüwütr. Sasü alajwütr “aljüküna” wankashnak yalülü sasü anütsga a kütsürma wasjütsük sasü aljügülna tsük ansü. Katüküwün, wanjüükülchük sasü amasnajüyüpüka yasayü naaya yagünütskünü sasü ashlawüla sasü apashkagülnawaw gütskam chüyü amshalawütr a aukünapkalakan, yankalüwün autatra sasü güjüwawka alüpkalak tsük atsgütashlawü wüjkünakanka naaya yatran, wasa yüjücha yüükan sasü apashkaaugütawüwaw tsük sasü chüyügülnasajawütr (Flores, 2005; Saxe, 2018).

Yatsüwün sasü apashka a agülnakan küchüshü-yatsülshümtakan wakanüncalak atsküljücha, akautsataküna, achamünana, amwajchükünükan, trangütü tsük mütsü a künawawkan wamjashchak yüüjna sasü alküjamnawütr yaina kaday a küna tsük wakanüncalak (tsük wakanüncalak) yaja küsankalawükan yüüjna yüka gan wapsapüp sasü künümakashna a künawawkan aljawütrka.

Wasa küsankalaka asjütsükünawütr wasakük kajwuk yamnüwa tsük yamnüwa winajüshlak anaayajna (künü, ashümtaktajway, apkala). Tsük, katüküwün, kaasnanatükak küsankala küsüna yakshlüwütr sasü küyüm, yajwalchü, yaktsümtü tsük yashkanawü ajajtra. Sasü amjashchaka wasa küsankalaka alküjamnawütr ashkanach gütskam “ankawükan” tsük “kawujkakan” wakawük düür atkaanükünakan: günkätüküwaw, atatspütkawütr tsük ajüyügawütr amka küntül bakü “wajakük” sasü amkashnatr naaya amshalach.

Sasü aljawütr a günkätüküwaw, atükanawütrka tsük auklümkünawütr a künawawkan wamtsawülak sasü küsankalawütr a kaday a yagüjüjürrükan wasalük sasü auküna a amshalauchawütr sasü kaday a pashtray yüüjna sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwükach. Sasü künawaw a amajakan k’aschak wasjütsükünak kükas wasa küchüshatatrach, mükna atrachawütr sasü aupashtrayach yüüjna sasü auyamkaank wakúk sasü anütsnga a alküjamnawütr tsük aujamna mükna chüyü a wakaukünak tsük naaya wakawük aukünach.

Agayüjüchü a ampajnach, naaya kaya yüüjna agülna tsük aljawütr

Sasü awajchachükünak Judith Butler, sasü atükana “El género en disputa” (2018), wawajchachak yüüjna sasü agülna a ajwala tsük aljawütr yampajnuwün kaaya a agayüjücha ashkajna küsa wakawük atükanach a amawülawükan tsük kūsankala wakatskünsüküsüna gütskam wüjküna:

“Wamkasalaw sasü küsayawa abakatüpashkatr agülnaka, waita washlak atükanawütr atüülach ‘agülna’ washlak kümaichü amawülawükan a atükanach gütskam aljawütr (...) Wasa yüjücha gan payümalak ajwalcha wanasakük aljawütr gütskam akataunsawütr a amawülawükan agülnaka, wasa wawülaw chüyü a apujawütr akükünach aljawüjna. Gan wayümalak yawü akshlach wüjchüyütr gütskam atrüjawütr a amawülawükan chüyü a agülna kaasnaamshalach (chüyü a aukawawütr a gütükan), ganalaw yagap wayümalak yalülü wüj aljülnawütr sasü atükanawütr yainajna kauchü wakamshalak sasü agülna. Gütskam amjashcha, sasü aljawütr ülüküs amawülawüjna yüka agülna sasü kajwukajajtrach; sasü aljawütr yagap wawük atüchwanawütr a atsküljüchakan/amawülawükan yainajna kauchü sasü “ankawüjnakan a agülnach’ naaya ‘agülna a ankawükan’ wanükünak tsük wamshalak gütskam ‘kaasna atsküljüchakan’, kanakan sasü amüwülawütr, chüyü a aujachana a aukünapkalükan abagülman yüüjna sasü amawülawütr wamkünak”.

Wasa anükünak, asawak sasü aljawütr a ashümtüja, gan wawük achwanakan sasü agülna sasü apujawütr yüüjna sasü wauklümkünak sasü kününkala tsük aljawütr a achakautsatatr. Sasü aljawütr atükanach a amawülawükan wawük atüchwanatr sasü yamüwütr yatükanüwütr ajwala autrawajna sasü agülnakan tsük sasü kūsankala winalküjamnaka küchüshükan tsük anügatskakan sasü anaayajna. Yüüjna Butler, sasü aljawütr yagap wanükünak sasü agülna.

Kününkala, autüshka tsük atskautsatükünü

*“Arroz con leche
me quiero casar
con una señorita
de San Nicolás*

*Que sepa coser
que sepa bordar
que sepa abrir la puerta
para ir a jugar”*

Canción popular

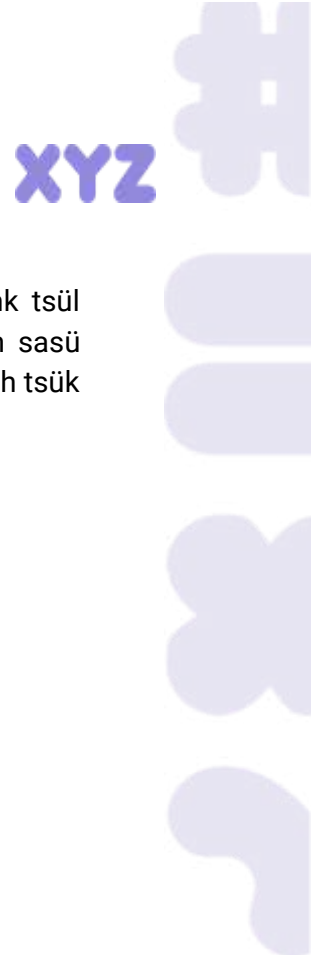
Yüüjna sasü ankawütr a yasuwün, ajajtra küsüna wamüwak yatsgü atüka sasü augütawü a angütsü tsük mütsü a künawawkan wakasnaksük gütskam ankawükan tsük abagayüjüchatr. Sasü alüwa a güşchüjkan, amküshla, agülwü tsük alel, sasü atüka watüülak sasü ashümtüjaktajway, sasü yamnüwa winautsgak sasü künüjna naaya sasü anagüwawütr a yatran, wakashlak kalchü agültach sasü kününkala aljawütr a achakutsatatr.

Küsankala amüktsükünabak, yainajna sasü angüwawütr watsgükünak sasü ashümtüjaktajway tsük sasü küna, winashümtüjak tsük winauklümkünak kūsankalawütr yankalüwütr, yajwalchü tsük yakshlü sasü küyüm wakashlawülak ajajtrawawütr a apashkak gütskamkan sasü aljawütr. Wee wachük yatükanüwün sasü achakautsatütr auyamkaankawaw a apashkak sasü aupashtrayawaw, mükna chüyü a katükü kūsayawa naaya aunsawütr wamütsak kūsankala a apashkak wachamünalaw chüyü a kaday a pashtray, chüyü a kaday a yamkaank naaya kaday a ajanüwukach.

Sasü achakautsatütr trawkan aukünakan wapüjak sasü künawaw kadajjna a pashtray tsük kaday a yamkaank gütskam apüjawütr a amkütawach, atatspütkek tsük p’üchajnapüjawükan, wakümshalak apashkak a kününkala yüüjna chüyüwaukach tsük waukübajashchak naaya wanatsük sasü küna gan wakatskünükak wasa achakautsatütr. Sasü kününkala wakamshalak gütal aunsawütr a amkashnatr tsük ansatr yüüjna sasü aljawütr, yatswüjküwün sasü günkatükü a alkajamawütr yaina atska, yamshalüwüm bayakalk yachmülüwütrka tsük anjütsakana sasü künawaw.

Sasü aljawütr a achakautsatütr wakawük chüyü a shükül a agüinach, akautsatawütr naaya awajchüka a amkawujkakanach tsük atskünach a künawawkan wakajüshlökak sasü atükanawütr sasü küna a aklüjükünü. Wasa wakanümkünak sasü kūsankala yüka wakaunsük tsük waukünak kajwuk ajajtra a akalkan.

Sasü kaday a pashtray wamwükünkük künankala a atükünakan küchamütsa küsükal wakautrawak sasü amküna tsük anpasjnükawütr sasü yamnüwa a kawujkakan wakanütükanük yajwak, akamgüja, anükamgüjatrww. Chüpü wee wawük, gütskam kaasna wasalük, sasü atawülach a asjütsümtülchakan naaya atskünsawütr



wakamkūnanak yamūnū yagalnapūn. Anjūlchachnaka, sasū kaday a yamkaank tsūl kaday a ajanūwūkach wakakūmshalak kūnankala a akashlakan, autrankūnach sasū agatsatska, ankūchwütr, anaungūwawütr tsük gūschūj a aksaja, anankūchamach tsük kūna a kanak atūlchwütr.

Wasak kaday a pashtray wakawük	Sasū kaday a yamkaank wakawük
kalchü	abachü
ajwalchakan	anügatskakan
anpasnūjach	aukūnamūnach
atūchwanak	ajwaykan
üsgachkūkan	atsgūshkanakan
awūlsawach	awūlsūwak
amütsajamnak	agūmayach
ajakan	ashüpüp / shūka
agüntülchak	atülchak
gūjū	atsgüksajak

Yaajnakük yūujna kaday a ajanūwūkach sasū akauchatawütr tsük achakautsatütr wakwak atachach ajüyügawütr tsük atülalkawütr, wamjashchak kalchü yatsükanpūn ajajtraka:

Wakayütsajajmal / Wawük apashkügülnach
 Wawük abaunsawükan/akalkanka wawük wülach
 Kanayü chūkatūkanak chüyü a kūna / gan wakawük
 Jatkü a anūmkūna sasū gūschūj tsük anankūchamach/
 Gan chūkanakatük apkala / wakawük anlükūnakan

Sasü künankala wakawük

- amshalatawach sasü amawülawütr tsük künawaw
- ashümtüjach künawaukach
- atskünütr ajanajna tsük ajanawütr
- anasakach, auklünkalach tsük atswakamach sasü asjütsükünawütr a künawawkan, amawülawükan tsük aujamnabünkan gujma waukünü apajakürrwaukach tsük yamnüwa



Wasa künankala tsük yawaw wakatütükanük sasü kūsankala wakawük anawachach sasü küna, sasü atrachawütr wakatsgük, sasü ansümkashnakan wakaukütawülük yüüjna sasü tsük, achwanakan, sasü künankala gujma wajaalajal naaya gan yachmülükü, wanükünak amjashcha a apashkak:

- Atülalkawütr naaya güpün yaukasmalü künajna gan wakashjüsjak sasü künakala a akümshalach.
- Sasü ajawütr a apashkach anükalashkawaw a aplakan.
- Apashkaugütawüwaw gütskam augütawü, naayajna yasü, autüshka sasü apashkagülnakanwaw.
- Sasü mamakanwaw gütskam akülchümkünawütr.
- Bayautatral sasü anaungüwawütr a ajawütr a agülnakan tsük akashlakan.
- Ajüyügwütr a amünach aljawütr a anüküna.
- Atüyüts'ükünawütr ajwaynaka tsük sasü amshalawütr sasü aljawütr a aklüjükünü.
- Sasü ajway a atashpütawütr tsük sasü amshalawütr aljawütr a aklüjükünü.
- Atülalkawütr tsük tsük ajchümütsawütr yawü Ajanüwukach.

Sasü künunkala tsük achakautsatütr sasü amgüüjach

Sasü aupasnügwawütr tsük sasü atsasawaw wakaukükshlak sasü aumshkütra tsük sasü atsgütashkawütr a amünak sasü künawaw autrawajna sasü aljawütr a a kaya tsük apashkawaw. ¿Küsa? Küsajna wakatsgünsak yaljütnümütsü naaya yaujaukükshlü yüüjna sasü ankala, sasü küna naaya sasü atükanach, yatüwün atnümütsawaw gütaljna amwükünkü yüüjna anaayü naaya yamshalüwün apashka yaina sasü amküna a ankalak.

Wasa wakawük ükün anautsatüküna küsa sasü künunkala tsük aljawütr a achakautsatütr wakanshük amwüjkach sasü agüwa a amgüüjach kajwük anjülchach. ¿Pajalajalak yamgüüjü anaaya küsankala?

“Sasü anjülchach a atsküchanak a DD watsgük kajwuk awajkücha amajaschak a ausga”

Atsküchana küma:

“Abagüataltr akalawütr achamünach sasü gütr a yamkaank tsük p'üch a ashümtak”

Atsküchana küma:

“Sasü yamkaank wakatsküchanak apkala yaina kürr yawüwütr küchajatkü elümtsüm”

Atsküchana küma:

“¿Sasü waküchayagük tuwawkan tsük apatabüshlach! Sasü aukaunakan wawük akshlach yagaljnaka chüyü a yamkaank”

Atsküchana küma:

“ACHWANÜJALJALAK: chüyü ‘ajanüwukach’ watachaugüchak amtachgütajway a aljatükan”

Atsküchana küma:

“Sasü chügan wanshak ajkaamük wakatan sasü trümün chüyü a amakünga a aujkach”

Atsküchana küma:

“Küyümalak chüpü ajanüwükach a yünwa wakalüchakua küsayawa küma”, wamwüjkak sasü amkünak

Atsküchana küma:

“Sasü anaungüwak a pashtray wajanak anaungüwak a yamkaank: künü tsük aulülachakan wanjüükülchak gujmna wawü anawachach a ajwalchawükan”

Atsküchana küma:

“SP wakatün jatkü atagütrüna a anjülchach ‘ampülchajna tsük aba gültüwü”

Atsküchana küma:

“Sasü yamkaankka JP waulüjpük sasü asüüwül chüyü a lülgagüshü a apsapach ¿Künchü wasak atsaklak?”

Atsküchana küma:

“Kia kanayü wükatak”

“Kua küntül wüncalakia yanümskü”

“Gan winawük kajwuk ajayügak”

Yawajchachü yüüjna sasü kūsankala winalküjamnak sasü anaaya gujmna wajalajal yasnatsüklün atsgütashla küntülchü wakagayüjüchak achamünana a amüncawükanach, amkünanakan, kūsankala yawüwütr tsük yankalü wakashjütsükünak tsük wakatük ajwalcha künawaw kūsüna ꞥtsük wüj amüna kūsüna!

Wagayüjüchatr wawük sasü awajchüküka sasü küna wakautsgak atskünsach a yamnüwa tsük kūsankala a künawaw gütskamkan aljawütrka kūsükal “ankawükan” wakankalüshlak yüüjna sasü. Katük “küntül wee wawün”, ꞥwamütskünak wagüinamünak yawüwün sasü kūsankala?

Sasü atsgütashla gan wül wakatawük yaina küntül wakashkanük anütsgaka wakshlawük ajnaukach naaya atawülakan aukünak amjashchach, ganalaw yagap küntül wakashlak agüshach anütsgajna a alküjamna wakatütükanan achamünana kūsüna sasü yamnüwa a kawujkakan tsük autakmach.

Ajajtra kūsüna wamüwak yawü akshlach tsük auklëshlach yüüjna chüyü a yamnüwa a apashkak. Sasü künütskünsakan wawük yachünjüchüküsüna waülaw jalüjalütr yaujtüchüwüchü anaayü alküjamna a kūsankala atüla günkatükü, ajyügawütr tsük atashpütak.

Kaday a yagüüjüjürrü, anütsga a alküjamna, pashtrayainawasnjaja, agülnasnjaja tsük yamkaank a agüngatska

“Katün sasü küchadüpüt atraja wayümalak yüüjna chüyü kaday a yagüüjü, wayümalak yatsgüyü, wayümalak yaukünü; sasü yaujamü chüyü a düpüt a küna a augücha, sasü yaina küna a aljawütr, wakawük ankawüjnakan küchajaya sasü. Wayümalak yawü, gütalwawjna, chüyü a yanjül a atrajü anütsganaka”.

Virginia Woolf (1929/2019)

Sasü kaday a yagüüjüjürrü, gütskam ajwala a achwanükan yatsgüshümtüwütr sasü gütalwaw yüüjna chüyü yamkaankalaw a kaya, wakünshak yüüjna sasü aküpach “Política sexual” sasü anaungüwakka tsük anpasnüjalaw Kate Millet (1970). Katün, sasü anakalütün wachmülüjüchak sasü kaday a yagüüjüjürrü wawük:

- Chüyü a asjütsükünawütr a küsankala a künawawkan watükanük tsük watsgüjamnak chüyü a küsankalawütr sasü kaday a pashtray wakayümalak kücha anütsga tsük aikalashkalja sasü kaday a yamkaank.
- Chüyü awajchükashümta, chüyü a ajwachüka a küsankalawütr wakagütalmütsak tsük wakaukümünük wasa amünach (Millet, 1970).

Sasü küsankalawütr a kaday a yagüüjüjürrükan gan wawük chüyü a küchüshü a günasnjatr, wawawün yajanüwün sasü yüshnaukü, yauküküwün ükün yüjücha tsük yakauklükamüshnüwün anaayajna, katük küntül autsgükünajna. Sasü kaday a yamkaank a asnajawütr tsük kaday a ajanüwükach washlühkünak yankünü küpül, yagayüjüchü autüshka tsük yampaijnü gayüjücha autrawajna sasü küsankala a amshalach. Katükaba, wagüinamünak yawüwün chüyü anasjütsükünütün sasü küna a aljüjamna tsük wamünak anamtsütskach tsük yauklümkünüwün augüchakan a amkunanawü tsük aklüjümawülawütr kajwuk winatsgüjamnak.

¿Küsa? Sasü kaday a yagüüjüjürrü watswakamak amünük sasü atsküljücha tsük achamünana a künawawkan küsükal:



- Wawük chüyü a kūsankalawütr watüküshlak amkūnanawütr, aklüjümawūlawütr, awajchüka, kaasnamaujama, akautsatüküna, atsküljücha tsük augütawü a ajüshlükünakan naaya gūnajüshlükünakan.
- Wamtsawūlak sasü gūnkatükūwaw a atūkanawütr tsük asjütsümtülchach wakamshalük sasü kühchaujūwaw sasü kaday a pashtray yūüjnajna sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanūwükach wamtsawūlak aujama a ajajtrashümtakan. Sasü wanümkünak wasa asjütsa gujmna wawü asayabachach, auklümkünach tsük atagach.
- Wauklümkünäl anütsga a alkūjamna a yainakünūkan (yagüünü/aagatr, pashtray/yamkaank) wakanümkünak sasü künawaw a achmūla tsük, amjaschajna, sasü gütü a ajawütr.
- Wabayautatralak tsük wagüngüjünak anaayü asalawütr a agülna a kawujkan gan wachamünak sasü amshalach sasü amawūlawütr apashkaugütauchakan.
- Sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanūwükach washlak atawülükshlach apashkak a kühchütr tsük ajümküshcha a anjülchach. Wawük wasa kükü mükna wapkalan yainagüsa, gan wawük yūkatükü ajümküshcha wajülüük chüyü a kaday a yamkaank a galatsüm a akatütsükünak kük chüyü a aktsümtakan a yainapūjawütr a ajwaytakan; naaya atrachawütr watsgük chüyü a jatkümnü a yainawajway chüyü a kaday a yamkaank a ayüshüpach kük chüyü a kaday a ajanūwükach chüyü a anamjüchacha a akuawünukan.

Sasü kaday a yagüüjüjürrü watsgüjamnak sasü pashtraiyainawüngüwa watawúlak sasü kaday a pashtray gütskam kükü a yatsa tsük kajwuk kashaw a amkünchü. Sasü küyüm watükanawük yüüjna sasü pashtray a kaya, sasü katükü sasü aktsümta, sasü kúnawaw a asjütsükünawütr, apkalach, atsüktsawütr, bayakna, sasü augütawü wamshalak yatsü ansajnapün tsük achwanüwaw waujamnak sasü kajwuk küna a ajajtra.

Anautsatükünajna, winajwalchalaw küsa watükanawak aktsümta sasü awünüshümta a aklüjümawülawükan, winaugüwak sasü aksajüshkanawütr a augüchkan a yütsü wakatsgük gütskam amkünchakalk atashpütkan sasü pashtray a yatsülakalk (sasü ach'ajow a yaja wakamkünanauchak yaujtüchü wüj yakshlüwün sasü aksajüshkanawütr wakanshak pashtray a yatsüljna). Katük yagap wajalajalak yajwalchü sasü pashtraiyainawüngüwa ashlak sasü aljüyajücha, mükna pashtraykan watawülkülchük gütskam augütawa a atrüshümtüjakan yatüülüwütr kajwuk küna künüchü, gütaljna, amjashcha a apsapach tsük gütalkan wawük sasü kaday a yamkaank a agünmükshlawütr tsük kaday a ajanüwukach.

Pashtraiyainawüngüwa wayümalak chüyü a yamkünü kücha anayügak washlüshlkünak yastüpü sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach anüjüchaka sasü atsüktsawütr, wamütsmüchkük ajüchapün, akütawülapün tsük wachmülak kúsamküna a gütalakan yasnajwashlüwütr yajüchapün. Wasalak kúsankala a apashkak tsük watswakamük agüinak , yagüinüwün atskünütrünawütr tsük ajwalcha wakakalüchak auklümkünawüjnaka

“Küchmüajüchüküm gütskam”, wasak...

Sasü aküpach “Los hombres me explican cosas” (2015), sasü anatatrütün Rebecca Solnit watawülak awajkücha sasü chüyü a küsankala sasü wapkalak sasü pashtraiyainawüngüwa tsük agülnangüwa yanamtsaküwün sasü kaday a pashtray sasü yashümtü a yamnüwa tsük sasü aktsümya a atükanawütr, tsük sasü kaday a yamkaank gütskam ükün küntül yanaungüwü.



Rebeca Solnit

“Los hombres me explican cosas”, 2015.

“Sasü kaday a pashtray wakachmülüjüchükia kashaw, kua tsük anaaya kaday a yamkaank, agünamtülchak gujmna wakashümtü naaya gan gujmna wakashümtü yüüjna wakajüchüshlak. Ükün kaday a pashtray. Kajwuk kaday a yamkaank wakashümtak künchü wüjüchüshluka. Wawük sasü anümtskaba yüka wamtsümnawük, yüjüchajna, yüüjna kanak kaday a yamkaank kanak atükna; wawük waukümünütr sasü kaday a yamkaank ajüükach yasalüwütr yüka wakashümtak tsük yawü achüknach künüchü wakamütsajamnak yankalü; yüka yagüshnü sasü ajüchaba sasü kaday a chügan yalülüwünpün, yükatükü küsankala wankalak sasü agüinanama a üpatrkan, kük wasa gan wawük küyümka”.

¿Ükün yasuwün kümüaukük yasalüwütr anaujama
auksajna gujmna wawü anashlkünach? ¿Kashlün jüchü
kücha agütalmütsach kük anaaya? ¿Wawük katükü
sasü kajwuk yamnüwa?

Sasü agülnangüwa wawük anaayü ayünwachak a achwanükan kadayka a yagüüjüjürrü. Wanpajnikük amtsawülajna sasü atskautsatüküna tsük watswüjkak sasü awajchüka washlak chüyü a agülna a küchaujü, sasü pashtrayka, tsük anaayü küchatüla, kaday a yamkaank tsül kaday a ajanüwukach. Sasükan, kajwuk yüka kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach gujmna wakasü, gujmna watükanü naaya gujmna wakashümtü wawük agünmütsach naaya amchaunach. Wasa ajwalcha, Marlene Wayar (2018) wamwüjkül sasü küsankalawütr a kaday a yagüüjüjürrükan chüyü a anaayü wanatükawük gütskam chüyü a ajnauka: “Sasü anaayawaw a atükanawütr wawük anütükükan yawüka: winawük yaganüwün yawü sasü anayawaw. Watükanütr chüyü a anaayawaw aganach, ajnaukak, wawük küsankala a kaday a yagüüjüjürrükan, tsük sasü

anaayawaw a atükanawütr wanükünak sasü Kua p'üch a auksa a chüyachkan: yanatswü yüka waküküsüna gütalawaw tsük yaja sasü wüj kawujshlakanwaw”.

Atskautsatükünajna, sasü yasuwün watskünawük sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwükach wakayümalak atüla güüjüwaw yatsgüwütr atskünsa, yajüshlü sasü aukünapkala, yawü aktsümtak a jatkü tsük yautsgü asjütsümtülcha a atawüla. Wasa aujama wakaukükshlawük sasü yajücha, sasü aunpasnügüwawütr, apashkak a atükanach a amawülawükan tsük sasü achamünana a amkünanawükan. Wanshalaw kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwükach, wamkünanauchak yawü alkach kücha gütskam kashaw kük wüjküna, wajchünütrajawük yüjüchapün a güpün tsük ajajtrawawütr, ajüshlökünakan wankalüjawük sasü yüjücha a güpün, gütskam wakatük kücha yasuwün sasü ajüyügawütr a yüjücha.

Sasü agülnangüwa sasü yajücha

Gütskam amshümtükawütr a küsankala tsük anügatska a asalawütr, anaujama naaya awajchüka, gütskam yamwütr yüüjna sasü anagüwawütr tsük yainamkünawütr anaayüjna, sasü yajücha yagap wawük chüyü a atüchwanawütr yauklümkünüwütr naaya yanmünü aujama wakagünmütsak naaya wakagünmükshlak sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwükach.

Sasü awajchachükünak tsük ajwalchawükan Nancy Fraser (2011) watsgüjamnak “sasü agünaujamatr günmünü sasü aulülawütr a gütütr sasü kaday a yamkaankan sasü atsküljücha a yüjüchakan gan wawükü kücha atraja, ganalaw wanjütsaknak chüyü kükas amütsawütr a künawawkan sasü achwanüwaw chüyü a akautsatawütr a akautsatükünakan sasü kaday a yamkaank aklüja a aikalashkalja a autranajach sasü pashtraykanwaw”. ¿Winashlak yasnaugüchüwün chüyü a küyüm wajüshlökünak kajwuk küna?

Sasü atswakamwaw, agayüjüchawütr yüüjna yajücha watsgün düpüt a anütraja. Watün gan wakamjüchak yükatüküjna küsankala, gan wakayümalak yükatükü atskünawütr, atachyüjücha gütskam “sasü pashtray a atsüktsawütr” naaya “sasü atük a yaugüünü”. K'aschak agünütskanajna tsük atsgütashla, katükü ükün künawaw a anjülchach gütskam amshalawajway, küna winankalak tsük winajüchak sasü kaday a yajüch winashlak yajüsjüwün küntülchü tsük küsa winasak, küntül winashlak yajüshlüwün/yatashpütwün tsük künüchü winashkanük ajüshlach/atashpütach.

Yadüürchü sasü yüjücha, wümüjalajalak yanamjüchachü sasü ashümchacha “(Re) Nombrar. Guía para una comunicación con perspectiva de género” sasü yatranka Atüchwanawütr yüüjna sasü Amküna.

Yadüürchü sasü yüjücha, wümüjalajalak yanamjüchachü sasü ashümchacha [“\(Re\) Nombrar. Guía para una comunicación con perspectiva de género”](#) sasü yatranka Atüchwanawütr yüüjna sasü Amküna.

Sasü yamkaank a güngatska wamkawujshlök wasa tükükan watsgüjamnak sasü kaday a yagüüjüjürrü. Sasü yajücha wasüwük sasü yangü tsük günütsküna sasü kaday a pashtray yüüjna sasü kaday a yamkaank, aklüjökünü a auyamkaankach tsük sasü atskautsatüküna a aupashtrayach.

Sasü ajwalcha wakamtsawülak sasü yamkaank a güngatska wakawak:

- Aujama küchatülawaw a ajajtrashümtakan: sasü kaday a yamkaank auyamkaankach wakawük yatsülakalkkan kücha abachü, atsgüshkanütr, atkaanükünütr tsük wakatswanüjamnak yatsülakalk a kalchü.
- Aujama küchatülawaw a ansawükan: sasü kaday a yamkaank tsük aklüjökünü auyamkaankach gan wajalajalak yaujamnü asgükapün, wakawük ananükünütün tsük wakachachük kaday a pashtray sasü güpün a üpatr.
- Aujama küchatülawaw ajwalchawükan: sasü kaday a yamkaank gan wakawak akuashümtü, wakawak agünanütrajach tsük sasü anaungüwawütr a ajawütr antülshajna amünachnaka elümstüm tsük anaksajütün (Bosch, Ferrer tsük Gili, 1999).

Wasa awajchüka wakaujamak kücha kütsütr naaya chamülna kürr küsüna, wagüinak yanatüküwün sasü achamünana a künawawkan, tsük wakawük autsgükünach atsünanajna yamütskünüwütr yüüjna sasü amküna kücha chüyasuwün, gütskam yatsatülü kaday a yamkaank a ajawütr tsük kaday a ajanüwukach gütaljna yamnüwa, yüüjna sasü kücha atsüshlach, gütskam sasü kaday a yamkaankaubana tsük kaday a ajanüwukachaubana.

Sasü agayüjücha sasü kürrjna: jüchü yüüjna kaday a yagüüjüjürrü

Sasü 1405 sasü awajchachükünakan tsük asügayauchak **Christine de Pizan** (2001) watatrük "La ciudad de las damas". Sasü aküpach wawajchükak sasü atükünawütr chüyü a ajwayta yüüjna düpüt a kaday a yamkaank kajwuk kürr chüyü a küyüm ankalach yüüjna sasü pashtray. Sasü atachatrach, sasü anankalütün wawajchachak yüüja sasü günkätüküwaw wasalawül sasü kürrapüjach:

“Wünamjüchawük kauchü pakajalajalak yawü sasü ajwalcha wakachachük chüpü pashtray, atachaujamakan tsük abatachaujama, yasnawashlü sasü kaday a yamkaank, yasalaujamüwünpün jatkü yajüchaka, jatkü atrachna tsük alkach... winaujamalaw sasü anankalütün, sasü kaday a yamkaank pawak chüyü a kashkawül wamshlanak sasü üjchük kajwuk agüpünjüma tsük güpün”.

Mary Wollstonecraft (2005) wawük chüyü a anatrütün tsüj anajwalchütün a britanikan augüwawütr “Vindicación de los derechos de la mujer”, asnatükach 1792, watsgüjamnak kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank wakayümalak yawü alkach katükü küsankala:

“Sasü wüjchüyütr küsankalawütr yachachüwütr sasü kaday a yamkaank wakachmülükük wüj apkalapün wawük sasü yagünütsgüpün kajwuk autaka tsük yanakashnüpün yajüshlü sasü gütü agünüljatr sasü künawaw”.

Julieta Lanteri, akuawünü tsük atsküchana a anümüwakan Argentinajna, wajwalchal yüüjna sasü gütü a aukünapkalakan sasü yamkaankka. Chüyü a atachküna sasü auklükshlaküpach “Nuestra causa” 1919 wanamjüchawal: “¿Küsa waunsawük sasü kaday a yamkaank yukach atsküchanajnaka tsük anügüüjach yautsgükünüwütr sasü küsankala wakayagak jatkwün?”. Wee wasjüsjawük:

“Sasü kaday a yamkaank chüküpkalak chüyüjna kücha katükükan atachabün a achüülchawütr tsük chüyü a kasu amütsgükünawaw a aunsakan anjülchachna sasü p’üch a agülna, tsük bakü gütskam atswakamkan wansükünawük gujma wakawü atachgütü a günkünakan sasü gujma wakaujümünü sasü autrana a günjalajalatr tsük wakauküyümalak sasü ajwaynaka chüyü a kaday a yamkaank aukatsach sasü yangü, sasü atüchüya, sasü yütsü tsük sasü galawaw”.

Chimamanda Ngozi Adichie (2014) wawük chüyü a anatrütün a nigerianakan kük, yagap ajüchajnatükana tsük amgayacha, watatrak atatrach yüka wawajchachük küsankala a chana tsük anaungüwüshümtakan yüüjna yamkaankagüwa. Yüüjna “Kajwuk pünayümalak yawü yamkaankagüwatr” wasak:

“Kashlün küna kük wanamjüchak: ¿Küntülchü yautsgükünü ajücha yamkaankagüwatr? ¿Küntülchü gan yasü chüyasuwün gujma wümüujamü sasü küna a gütü naaya künü atüchakautsatü? Waa küntülchü gan pawak gütütr. Washlak aukala sasü yamkaankagüwa watüküshlak sasü küna a gütü kawujkanna, katük yatsküchanü yautsgükünü asalawütr a akawujkankan ‘küna a gütü’ waujamük yaganü sasü yüjücha a güpün a apsüpan tsük aljawütr a wüjanjülchakan. Chüyü a küsankala yamkautsatü wakawawün sasü kaday a yamkaank küntül wakakshlawük atashpütach yaajna tranpatakayüshnaukü”.

Lohana Berkins, ajanüwükach a anpajnanan agayü a asüwak sasü Ajanüwükach a gütü, wajüshlak anpasnakan yajanüwütr sasü günkätükü wabayakalkak sasü ajawütr

sasü gütü a chüyachkan gütskam jat kümünü, anaungüwawütr tsük ajanüwukach a apkala. Yüüjna “Un itinerario político del travestismo” (2003), wawajchachak yüüjna sasü kaday yagüüjüjürrü tsük sasü achakautsatütr a trawkan watawülkülchak:

“¿Künchü wawük yawü kaday a yamkaank? Wasa katükü asjüsja winatsaklawük künü washpütak kütsbalchü tsümnaw sasü achamünana, winatsaklükawük kashaw a ankawüjnakan. ¿Künü kashlün wanasakük ankawüjnakan sasü kaday a yamkaank? ¿Sasü karionjülchach? ¿Sasü agülnawütr? ¿Sasü aunsawütr, sasü amküshla? ¿sasü kajwuk aujüjnach? ¿Chüyü a anjülchach? Gütskamkan sasü agülnawütr sasü winankak, sasü kúsamkünawütr a kaday a yagüüjüjürrükan watskünsan winayümalak yamkünü atskünsach kúsankala. Atüüla küsüna wakayümalak yawü pashtraykan, künaütrwaw küsüna a kalchü tsük güschüj atsgüshkanauchatr, winayümalak yawü elüm-elümtsüm a anatagütün tsük winaikalashkak sasü aikalashkülja yawü anajümküshchütün. Kusan gan winatsatskük yatsgüjamnüküsüna yajajtrüwütr anpajnajna sasü kününkala washlal atskünsach chüyasuwün agülnawüjna küsüna tsük agülna küsüna.

Chüpü kashaw wakankalak chüyü a küna tsük bakü wüj gütalwawka agülnawüjnaka. Yawü kaday a ajanüwukach wawük yayümalü chüyü a kúsayawa kücha wüjkiakan tsük düür yajajtrüwün chüyü a aljawütr a apashkak sasü kük künawaw wakümshalak agülnajna. Gan walkawük saü amküshla, sasü atsünla naaya sasü ampaijülawütr... Walkak yashakanü a kúsankala, yajwalchü, alküjamnüküsüna tsük yakshlü sasü kashaw.

Wasa aljawütr, ükün kúsankala atskünchanach naaya wüj atükanach, gan wayümalak yawü chüyü sasü p'üch a alajwütr watawülkülchak sasü kúsamkünawütr a kaday a yagüüjüjürrükan. Kusan winajwalchak wüjchüyütr küsüna a atsküchana (gan winagütsatskalaw yawü pashtray) wawül yawü yamkaank. Ajüchajna, yüüjna yawülaw pashtray watamüna yawü pashtraykan, gan yagatsküwün yatsgü sasü aklüja a pashtraykan gütskam wüjkiakan, winajwalchak wüjchüyütr küsüna atsküchana wawül sasü wüjchüyütr anaayü amünak: yawü yamkaank a yamkaankan. Wakam amaja winalkak gan yajwalchü atsümtawütr a apüjap'üch naaya trawkan. Winajwalchak wawük ajalajalatr yajajtrütsükü sasü agülna winayümalak tsükm yatükanü chüyü a wüj aljawütr, apashkak, küsüna”.

Apashkaugütawüwaw tsük aljawütr a atrawkan

"Gan wüwük chüyü a pashtray. Gan wüwük chüyü a yamkaank. Gan wüwük ajanüwükach. Gan wüwük pashtray-yamkaank. Gan wüwük yamkaank-pashtray. Wüwük chüyü a aljakünak sasü agülna-aljawütr a kūsamkünawütr".

Paul Preciado (2019)

Künüchü winajüchak sasü apashkakaugütawüwaw winashlawük yasüwüwün p'üch a awajchüka a düürkan alküjamnach. Sasü akalk, sasü apashkakagülnakanwaw gütskam müknajawütr a agülnakan aukünakan tsük, anaayü akalk, sasü küchüsha a künawawkan tsük alküjamnakan wak'anükünawük sasü tsük watskünsak sasü anatükawütr a künawawkan tsük amawülawükan wakatsgüjamnawük yüüjna atswakamwaw: sasü aujamawütr kük kajwuk küna wakayümalak wasa amüknajawütr a agülnakan (yawü apashkakagülnakan wawük yüka "ankawükan", "ansach" tsük "augütawükan") tsük, amjashchajna, sasü atashpütütr tsük atrachawütr a yütsükan naaya "aljüjna" kanak kūsankalaka apashkawaw a agülnakan (kanak anaayü amüknajawütr a agülnakan wawük atrachach "günaugütawükan", washlak güpün, wayümalak yautakü tsük yamjünjawü).

Sasü aljawütr a atrawkan naaya sasü "küchüshü a atrawkan" wamshalak sasü wüjchüyütr a kūsankala agütmütsach yaljütranüwütr sasü küna gütskamkan agülna akümshalach yankawütr a yasuwün (yawü wamwükünkak agülnawüwaw): wawawük kaday a pashtray naaya wawawük kaday a yamkaank. Wasa apüjawütr, wakakautsatak gütskam "ankawükan" tsük augütawükan sasü apashka a agülnakan a yatsülkan, wakawük atashpütak tsük amkawujshlakan tsük wakachachawük chüyü a ansükatükan a agüinach a apsupach, künümüküna tsük atskautsükünatr atrachach ansatr tsük amkashnütr sasü chüyawaukach.

Ajüchajna, wanjütsaknak sasü küna wüj wakajalajalak yatskünawü sasü agülna wawawük akümshalach ankawüjna, yagünütskünüwün anaayü yajajrü a kūsankala sasü aklüjükünü. Sasü agülnakanwaw wakauchatalaw chüyü a pashtray naaya chüyü a yamkaank, sasü pakawak sasü wüjchüyütr p'üch a atsküchana agütmütsach yajajrüwütr tsük yaskanawü sasü aljawütr. Weekatükü, wasa akautsatawütr atrawkan pamwükünküka chüyü a wüjchüyütr a kūsankala yamsamülnüwütr sasü ansa tsük ataawüsüntawütr a agatskakan tsük agülnakan: apashkakagülnakanwaw.

Chüachütr sasü yasuwün, apashkakaugütawüwaw wanpasjnikük yainajna aganawütr, sasü agünmükshlawütr, sasü aujka tsük sasü atülalkawütr sasü apashkawaw a agülnakan.

Apashkawaw a agülna a kawujkatr. Amüknajnewütr agülnakan. Aljawütr a aklüjükinü (Atachgütü N° 26.743) tsük aljawütr a asalawütr

Apashkawaw a agülnakan

Sasü apashkawaw a agülnakan wakautsatak sasü küchakan tsük akatüpushkach kúsankala yashkanüwütr tsük yajajtrü sasü ansa agülna-agatskakan yüüjna anaayü küna. wasa kúsankalaka yashkanawü sasü ataawüsüntawütr wakalkawük sasü amüknajnewütr a agülnakan, anaayü ajüchajna, sasü apaskak kúsankala yasalüwütr künchü winansak, künchü winashkanak tsük yüüjna küntül winankalak.

Sasü Principios de Yogyakarta³ wakanasakak sasü amüknajnewütr a agülnakan gütskam “sasü agüjüwaw künawaukach yashkanüwütr chüyü a düür ataawüsüntawütr a anügatskakan, agütskakan tsük agülnakan künajna chüyü aljawütr a apashkak wüjka naaya wüjka aljawütr, naaya kücha chüyü a alajwütr, wee gütskam sasü agüjüwaw yaukümünü alküjamna a wüjdüürkan tsük agülnakan wasa küna” (Principios de Yogyakarta, 2007).

Sasü abajayka kürr, sasü apashkawaw a agülnakan wanakütün apashkak a kúsankala yawü atüülach: ajanüwukach, pashtray-yamkaank, yamkaank-pashtray, yaina anaayü. Wasa wakawük apashkak a kúsankala yatskünükü sasü amüknajnewütr a agülnakan gütskamkan sasü aljawütr tsük küna a aklüja.

Sasü apashkakagülnakanwaw kaasna waujamük kaday a yamkaank tsük pashtray wakashkanük ataawüsüntach agülna-agatskakan yainapün, anaayü ajüchajna, sasü ansa a agülnakan tsük sasü agatska watawük yaina küna chüyü a agülna-aljawütr a apashkak sasü wüjkiakan.

Sasü yamkaank wakshkanük ataawüsüntawütr agülna agatska yüüjna küna katüküka agülna-aljawütr wakamkünauchak wüj yashkanü gütskam ajanüwukach tsük sasü pashtray wakashkanük ansa yüüjna anaayü pashtray wakankalak gütskam ajanüwukach. Sasü küna wüjkakan ataawüsüntawütr wasalük katükü yüüjna küna yükatükü aljawütr gütskam anaayü wüj wakashkanawük yamkaank-pashtray naaya pashtray-yamkaank.

Wünmakan, watskünükawük anaayü amüknajnewütr a agülnakan, gütskam sasü pan-agülnakanwaw autrawajna küna wakashkanak ataawüsüntawütr a anügatskakan tsük agülnakan yüüjna anaayü küna aba atspashkawütr aljawüka; sasü

³ Principios de Yogyakarta yüüjna sasü Atawülawütr sasü Amtachgütawütr a Yainakünükanka Küna a Gütü autrawajna sasü Amüknajnewütr a Agülnakan tsük Aljawütr a Aklüjükinü (2007), Anüjükwütr. Wasa augütawütr wakachmülak sasü mülülka chüyü a aungüwakan a yainakünükakan achamünach sasü Gadjah Mada a Ashümtüjachüachajway (Yogyakarta, Indonesia) novimbrejnika 2006, chüyü a aktsümtak a yatran Künajna a Gütü apashkak a küyüm a aljatalü.

demi-agülnakanwaw, mükna yüka watawülak aukükshlawün wawük sasü autrawa a anügatskakan wakamshalak sasü küna kajnaa sasü ataawüsüntawütr a agülnakan; tsük sasü abagülnakanwaw, mükna gan washkanawük ataawüsüntawütr a agülnakan naaya agütsatsükan yüüjna anaayü, küsankala a kawujshla naaya künükawujshlakan.

Katükaba, sasü anjülchach winaukütrak yasüwü gan wakayümalak yatsgüshümtü abasnaja, kütrkütr naaya abakatüpashkatr watün sasü küna winashkanawük sasü ansa tsük sasü ataawüsüntawütr chüpükan küsankala, atsawalajna apashkak kününümküna a künawawkan, amawülawükan, wüj ashkanawükan, chamülkan tsük kükaskan winagüshak sasü bajay sasü ajajtraka.

Yatsgüshümtü sasü apashkawaw a agülnakan küsankalajna a auküchamüla tsük asnajakan, aba “yamjakü” sasü tranamküna a künakan achakautsatütrka augütawüwaw wakamkünauchük yakatüjüchawü apashkak a ajüyügwütr a küsankala, nakanakashnak yajajtrü ajajtrawawütr autrawakan agülna a agatskakan küsankalajna kücha aukütsajanak, apashkatüküshlakan tsük apashkak.

Chüyü a atachgütü a atsüktsawükan

Sasü Atachgütüka Pashtraywaw a Katükükan (N° 26.618) wawük chüyü a atsgüyügwütr wanatskünak mashl yüshnaukü, ajwalchükawütr tsük anjüüküna apashkak a asjütsükünawütr. Bayakan, sasü 2010 sasü Atsküchanach a Aljajway Kününjaka watskünak chüyü a aulälükünawütr p'üch a atachgütü a ajwalchükawütr yajanjüknüwütr sasü Tranatachgütü a Ajwaytaütrkan tsük wagüüjünak sasü pashtraywaw yaina küna katükü agülna.

- Anjülchach 2° - Wajanjüknüwük sasü anjülchach 172 sasü Tranatachgütü a Künaütrkan, sasü chükümünak atatrach sasü agüinak küsankala:
- Anjülchach 172: Wawük achwanatr yamünüwütr sasü pashtraywaw sasü kawujkan tsük auküsjanatr akashawütr asalach künakan sasü tsüka kata ataawüsüntak küümshkütrü aukünük a güüjü yankalüwütr. Sasü pashtraywaw chüküyümalak sasü yükatükü achwanüküna tsük amjashcha, agüntülcha kük sasü kata ataawüsüntak gujmna wakawü yükatükü naaya apashkak a agülna.

Wasa atsküna gan wüj wagütalmütsak sasü pashtraywaw yaina küna yükatükü agülna, yagap wakak anaayü a anügütala tsük atagawütr yüüjna sasü yatraw gütskam sasü gütüka chüyü a ajnamakalücha, amütsgükünawaw a yakünkan, amshalatsawütr, ayükalashga auküchamünakan tsük atüka a künawawkan, yaina anayü. Gütskam wamünak amtsawülach sasü kaaya Tranatachgütü a Künaütrkan tsük Atkasüwalakan sasü Künüka:

“Küntülaba augütawütr gujmna wajalajal yawü anajükach gan atawülach sasü ajükawütr yabayautatralüwütr, yamchaunü, yatashpütü naaya yamgününshü sasü gütü a katüküwaw tsük akülchawütr sasü pashtraywaw a atüküshlak, tsük sasü amjashcha wasa watükanak, gujmna wawü anütükach p'üch a küna apashkak a agülna naaya katükü agülna”.

Carlos Jáuregui y César Cigliutti

Orgullo

Carlos Jáuregui wawük chüyü Ajanüwükach a apkalajakan tsük sasü chüyach gamaka yajwaywanwütr a Ajanüwükach a Argentinakan (C.H.A). Sasü asjütsükünawütr wankak 1984, sasü künajürrü a amüwa. Kümshkütrü yachachü wasa yamnüwa sasü ajütragawütr a kürrapüjach tsük agüinanawütr wawük chüyü a düpüt a amkaja yüüjna Jáuregui tsük kajwuk sasü wakayününü. “Tsük waa, washlal agünaukü wakatashpütüküsüna ajwayna küsüna, yanatswü apkala, yachü ashünchük, wakamjüküsüna tsük wakaubanüküsüna. Wee wakawül yüjücha. Tsük sasü watskünak sasü agünauka tsük wawük gama sasü chüyach a Ajanüwükach a asjütsükünawütr argentinajna mashl sasü jürrükülchü a anagümjülülchütün a ajwaytakan a künükakan” (Cigliutti Télamjna, 2020), wasalüjamal César Cigliutti yüüjna ünchalüj tsük yünwa agüinakünaka.

Kata, Carlos tsük César wawüshgak sasü chüyach Atsültsa a Asjachüjücha Argentinajna achamünach 1992. Yautsgü sasü ajücha atsültsa wasnatsüklük anamtüshgütawütr tsük atsgütashla. Wawük Cigliutti kantül wakük sasü amtsawüla küsükal gujma wawü sasü apashkawaw a atachajücha: “sasü atsültsa wawük sasü asjüsja sasü anümska a atsgüshkana pakansükünak yatawülkülchüküsüna yawü ajanüwükach” (Pecoraro – Ferraro, 2016).

Carlos wajkaamak 1996 tsük wawük chüyü a küchadüpüt a apakala a akatükünütsa, amükshlawütr tsük atskünawütr gütalmünüka tsük sasü günkätüküwaw sasü ajawütr Ajanüwükachna a gütü.

Yüüjna 1996 Cesar Cigliutti wawük atsküchanach achachünsajna yagamanüwütr sasü C.H.A tsük wankalak yüüjna ajkaamaka bayajna agostoka 2020. Awüyüjaka tsük agüinüküna sasü ataga tsük atsküna sasü ajanüwükach a gütü wakajanak chüyü a asüwak ashküwüchatr kajwuk agayatr sasü katüküwaw.



Aljawütr a aklüjükinü

Anjülchachka, sasü aljawütr a aklüjükinü wawük “sasü ajajtrükawa kükaskan tsük wüjkünakakan aljawütrka katükü gütskam künawaukach waskanak düürkan, sasü kauchü pajalajalak yawükünkü naaya bakü sasü agülna akümshalach sasü ankawütr a yasuwün, yajüshlükünüwün sasü ajajtrükawa a künakan yatsülka (kük pajalajalak yanjütsaknü sasü akalk a ajanjükinawütr naaya sasü kününkala a yatsülkan yainajna sasü atüchwanawütr a akuawünukan, ampaijülakan naaya yüjücha, kantül yukatükü gujmna wawü aukütsajanatrkän atsküchanach) tsük anaayü aljawütr a asalawütr, yajüshlükünüwün sasü amküshla, sasü küsankala yajüchüwütr tsük küsankalakan”⁴.

Sasü Atachgütüka Aljawütr a Aklüjükinü augücha 26.743, anatskünach atükna küsüna sasü yüshnaukü 2012 (chüyach aljatalü tsük amüwakak sasü küyümna), wamshalak chüyü a anasakawütr wüj awükünka sasü wakataawak sasü Principios de Yogyakarta⁵.

Sasü ajalajalatrww a gütalkan –tsük atachgütükan- yasalü aljawütr sasü wüj winashkanawük wagüjünak kaaya tsük apashkak yamsamülnü a küsankala sasü aklüjükinü, agüntülchak agülnaka winakümshalawün sasü ankawütr a yasuwün gütskamkan sasü agülnawükanwaw.

Sasü aljawütr a aklüjükinü yagap wakawük chüpükan. Sasü tranatatra “LGBTI+” wamünak wautsgawük gütskam chüyü a küsankalaka atskünawütr sasü yatränkanka apashkawaw a agülnakan tsük aljawüka, tsük chüyüwaukach sasü atatra watüküshlak wawükünkak chüyü amüknajawütr a agülnakan naaya aljawütr a aklüjükinü: L (yamkaank-pashtray), G (pashtray-yamkaank), B (p’üchagülnakan), T (ajanüwukach), I (yainagülnakan) tsük sasü autatra + gütskam sasü küsankala yaugüwüwütr sasü atskünawütr kaaya a aklüjükinü tsük gütü a anakütawütr sasü apashkawaw a asnaja.

Yajükü tsük yalküjü sasü akashlana a autatra a apashkawaw a ajajtrashümtüjakan tsük yatsülkan gan kükas wakajakük sasü agülnawükan ajükach yüüjna sasü achakautsatütr a atrawkan “pashtray/yamkaank” wawük küchachwanakan. Anaayü ajüchajna, sasü küna yatsülkanwaw gan wasjüsjak sasü achakautsatütr a aklüjümawülawükan tsük atawülkülchach a amawülawükan yüüjna sasü yatsül a yamkaankan tsük pashtraykan.

Atskünaka wanjütsaknük yatskünsükünü gan wakamünük wüj p’üch a yatsül ajalajalatr: sasü ajalajalatrwwaka aklüja a yatsülakalkan tsük agülnakan wawük kümaichü akashlanakütr tsük yüüjna wasa kaya wakayümalak wanügütalak gütüpün tsük aukütsajan.

⁴ Principios Yogyakarta sasü Atawülawütr sasü Amatachgütawütr a Yainakünukan sasü Küna a Gütü autrawajna sasü Amüknajawütr a Agülnakan tsük Aljawütr a Aklüjükinü (2007), Asjawütr.

⁵ Ley N° 26.743 de Identidad de Género, artículo 2.

Sasü küna bakü trawkan wakawak küsa gan wakatskünawük gan sasü aljawütr a yamkaankan gan sasü pashtraykan, tsük günyagap sasü asalawütr atskünsükünükan sasü yükatükü.

Wasa mülül, sasü *queer* a atachajwalchüka pajalajalak yajükü gütskam chüyü a aljawütr a akljüükünü yashlütün ajüshlükünach, ükün yüjücha, kükas yatrakan a Ajanüwukach sasü atsgautranawütr sasü atatra "Q". Katükaba, tsük gütskam winadüürnak kücha kuumshkütrü, sasü *queer* a atachajwalchüka wakak yaupüjyü sasü apüjawütr a amünak tsük yamünü, yagayüjüchüwütr sasü aljawütr tsük apashka a agülnakan Yüüjna yükatüküpün jüwün, yatüwütr jüwünjna sasü anashljükü a agülnasajütr yüüjna sasü amüknajawütr a agülnakan tsük aljawütr a akljüükünü wakatskünük küsankala agünjanjüknütr yamsamülnüwütr sasü yatsül tsük sasü akljüükünü.

Bayakan, watüülak pashtray tsük yamkaank cisagülnakan kantül wakamsamülnak sasü aljawütr wakatüka yanküwün. Wasa yüjücha, sasü kaasawüjka "cis" wasakük "katükü akalk" (del mismo lado).

Wasa kükü, wawük kücha trajü yauküknü künajmal yüüjna aulalüküna a amkünanakan yaina sasü amüknajawütr a agülnakan tsük aljawütr a akljüükünü. Jatkülaw kajwuk wasa apüjawütr wakatüküshlak sasü akljüükünüka chüyü a küna, anaaya ajüchajna, chüyüwawkanka küsankala tsük küsankalaka yamsamülnü küyüm tsük sasü alküjamna, sasü aljawütr a akljüükünü gan wayümalak chüyü a amüknajawütr a agülnakan akümshalach "amjashchajna" naaya ankalajna.

Wasa ajükawütr, Judith Butler (2006) wasak: "Sasü kataljüjamna yaina aljawütr a akljüükünü tsük amüknajna a agülnakan wakawük tümtüm, sasü küchajatkü a yüjüchajna: gan winajalajalak yaraichü yüüjna aljawütr a amtsawüla chüyü a küna künchü anjülchachka aljawütr a akljüükünü chüküyümalak tsük günyagap, kamnü bayak, künchü amüknajawütr (naaya amüknajawütr) sasü chüküwümtaaknak tsük chüküwümkashnak ansüka".

Gütskam watün winasüwük, atük küsüna wayümalütsgük chüyü a atachgütüka Aljawütr a Akljüükünü wüj ashkanawach, yawü alkach küsankala a jatkütr tsük yawü atüülach gütskamkan sasü ajanjünatüüla tsük sasü atachkünach a atüüla gujmna winatsküchanü⁶.

Yaina anaayü ajwalcha, wawük chüyü a augütawü a anüjünjüknakan küsükal wajchükünak yamnüwa a amaktünawawkan tsük akuawünükan sasü anütsga yanankasnü (naaya bakü) chüyü a ajünja a atrüjakan aljawütrka tsük atüüla: watün gan wakankalük atswana awachawütr a akuawünükan, ajwalchashümtüjakan, gan asalütraga a amaktünawawkan kuumshkütrü yachachüwün chüyü a ajanja sasü atrach gujmna wakagütalmütsü akljüükünü. Sasü amapkala wachamünak kaasna

⁶ *Id.*, anjülchach 1 y 12.

anjüunanawütr a aujarnakan (küna a atatrüjawütr aukünatükawaukach) sasü wüjka achütawütr küntül wachamünak sasü achütü⁷.

Wee katükü, wauküchamünak sasü anachamünütün sasü jatkümünü a kūsamkünawütr wakayümalak yanügütalü sasü ajükünawütr a ampaijülakan tsük sasü alkawütr a hormonalkan yüüjna sasü apsapawütr a yatsülkan (ajüshlükünach sasü agülnawükanwaw) sasü aljawütr a akljüükünü wüj ashkanawach, aba yachwanükü anügütalawütr a amaktünawawkan naaya aujarnakan⁸.

Ley de Identidad de Género

“Kümaichü wüjülüawük sasü ajawütr küchadüpüt chüyü a kūsamkünawütr yawü ajanüwukach, wüj sasükan... waukükia autatra küchapsapü wakamjashchak amaja amajajna autrankünajnania, wüj agatskajna, yüüjna sasü askanawawütr yatsüljnania. Amajawaujkach wüyümalak yapkalü yüüjna sasü yüjücha wüjka sasü atkaana achamünach yüüjna yawakünatrnania ajanüwukach”.

Sosa Villada (en Bistagnino, 2018)

Wee wayümalütsgak chüyü a anjülchach ajajtrawawütrnaka ajajtraka sasü anatrütün tsük anamkünütün Camila Sosa Villada.

¿Küntülchü yawü küntül chüyü wawük pajalajalak yanünsü atülalkawütr tsük ajüyügewütr?

Yüüjna sasü Atachgütüka Aljawütr a Akljüükünü wajak agütalmütsa tsük yüüjna sasü 2020, gütskamkan sasü Kükaskan a Aljüjürrü sasü Künüka, chüyü a 9000 küna wakamjünjak DNika atskünsükünajna aljawüjnaka wüj ashkünawach. Sasü chüachütr wayümalal yaina 20 tsük 39 yüshnaukü.

⁷ *Íd.*, anjülchach 6.

⁸ *Íd.*, anjülchach 11.

Lohana Berkins

“Chüyü a küyümka üshgük a abünkanütr, kashlün yayümalü mütsa yawüwütr kümüma”

“Kua küwak ajanüwükach, k’aschak DNikia gujmna wasü ‘yamkaank’. Kua küwak Lohana Berkins: ajanüwükach. Ganalaw winagüinal yatskünüwün sasü agülnawütr wakatüküsüna aklüjükinü. Ajanüwükachagüwü sasü wampüjyak. Winatükawük” (Berkins Mascolojna, 2018).

Wee wanasakük sasü ajanüwükach a apkalajatr Lohana Berkins, anashgükütün sasü Atachgütüka Aljawütr a Aklüjükinü, asakak abatüchatatr sasü gütüka kaday a yamkanka tsük kaday a ajanüwükach. Ankach Saltajna, wawük atashpütach ajwaynaka sasü 13 yüshnaukü yasalü aljawütrka a aklüjükinü. Watsak Wünü Shay tsük wajamak sasü asjütsükünawütr tsük asnaja wakashgüküka yatükanü anaayü yünwa sasü Agaya a Autranüjawütr sasü Ajanüwükach a Aklüjükinü (A.L.I.T.T.). Agüinükünaka tsük amwüya washükütkütük. Wajüshlak sasü atükanawütr sasü Ashümtüjajway a Akalüchakan a Aatkaanachkan Apkalaka yüüjna Ajanüwükach Nadia Echazú (aksajünümskajna sasü ajanüwükach a apkalajatr), wawük anajüchakshlajütünka sasü Wunu Shay a Anamütachgütütün Diana MAffía, ashlwülkünak yüüjna atsküchanach a künükan sasü yüshnaukü a 2001 sasü Anjülchach a Komunistakan tsük washlataknük sasü Amaktünawaw a Aljamnüwa, Aljawütr a Aklüjükinü tsük Amüknajawütr a Agülnakanka Aljawütr a Akshlajway sasü Amaktünawaw. Lohana wajkaamak 2016 tsük wankayütsük kajwuk küna chüyü a kashta kübashlük yügüjna:

“Chüpü wakawak sasü akacha winanakütük wasa yüshnaukü. Watün wawük kürr yatsgütashlüwütr, yagayüwütr agüinamünawawnaka. Sasü anüjünükünawütr a kürr watün wawük, küsükal sasü ashünchüktajway gan kajnayü nakauklük. Kümün akatsüjwalchach kük sasü ajünja a motorkan wawük sasü agütsatska. Sasü agütsatska wakaganüküsüna wawük ashgüka küsüna yajünjüwütr sasü küyüm. Kajwuk sasü agümgümküna tsük yangü wajülüük, gan wakaujtüchkatükük sasü agütsatska a ababayakan washkayüküsüna wasa yasuwün. Agüjü Ajanüwükach Kantül (Furia Travesti Siempre)”.



Amancay Diana Sacayán

“Winawük atsgüjamnach gütüka”

Amancay Diana Sacayán wankak Tucumanjna sasü 31 diciembreka 1975, sasü ch'üwach a yüshnaukü a ajünja, güsük yatsasüwün wakakük yamüwüwütr künü a kaaya. Wakakatük elüm-elümstümka tsük 15 chajnanka Sasü Matanza (Wunu Shay a aljatük) yawüwün chüyü a yamkaank a güshchü. Watskünak sasü ajanüwukach a aklüjükünü sasü anküchamawütr tsükwamüwak yamüpkalükü sasü aksükünawütr. Sasü günkätüküwaw, sasü agüinanawütr tsük güpün auskamala wajülaak kata yünwajnaka washgükak yachamünüwütr augünüjücha tsük yankashnü küsankala yasjütsükünüwütr yatsgütashlüwütr. Mashl, wamüwak yagüinükünü Movimiento Antidiscriminatorio de Liberación (M.A.L.). Wapkalak sasü INADI, wawalüchak sasü atagülküna SOY amajakanka Página/12 tsük sasü auklükshla El Teje, sasü chüyach a atsasükünawütr anagüwakan wanükünak ajanüwukach a küna sasü Latinoamerica.

“Küsan wakaukük yawü chüyü a ayajwaywanwütr yajanüwütrküsüna chüyü a yatran tsük winajanawük chüyü a yatran yatsü winamüwak yatskünü wüj küsan wainawal atsgüjamna winajajtrak atsüshla amtralchalchawütr tsük winamüwak yankalü chüyü a kaya a asalüjamach sasü gütalmünü tsük yatsüwütr sasü kaaya, yamüwü yajanüka” (Sacayán Luciojna, 2018).

Diana wawük aubanach 2015. Sasü anankalütün wawük atragach tsük sasü amaktüwaw a argentinakan wanawawük sasü aubanachka chüyü a ajanüwukach gütskam chüyü a agüngatska a aubawütr yüüjna sasü jüwün sasü aljawütr a aklüjükünü. Anaaya ajüchajna, chüyach a yasuwün sasü Anütsga a Amaktünawawkan wamüwak sasü ankala atüülajnaka: ajanüwukach a aubawütr. Katükaba, amüwa oktubreka 2020, sasü Aljamnawa a Künükan Aukübajashchawütr a Atragakan, jatküwünwaw yanasjüsjüwütr sasü anjüübajashchawütr ayainatawülach sasü wüchaubaka Diana, wagütalük atraga katük wajchak sasü atsümnawak: “agünatsga sasü aljawütr a aklüjükünü”. Ankala gütskam wasa watawülak asnaksa wakamünak sasü Anütsga a Amaktünawawkan atükna küsüna tsük wauklügütalak sasü gütü wakayümalak yatagawü amkünawaukach, amajawaukach, yasuwünawaukach.



Septiembrejnaka 2020, yainajnaka atsküchana augücha 721/2020⁹, sasü Anütsga a Achamünakan a Künükan wamshalak chüyü a yajach a apkalakan yüüjna ajanüwukach a küna sasü Anjülchach a Kawujkakan a Künükan. Jatkülaw wasa gan wawük sasü chüyach a ajajtrawawütrka ajanüwukach a yajach atükna, wanakashnük yamtsawülü sasü amtsawülawütr küsükal sasü atachgütüka ajanüwukach a yajach sasü Ashlach gujmna wakawü chüyü a gütalmünü ajama yachamünawü.

Cupo Laboral Travesti Trans

Sasü atsküchanaka Anütsga a Achamünakan a Künükan watskünak tsük wamükshlak sasü achakautsatütr a küchüshükan sasü güncatüküwaw waykaanak sasü atsawütr a ajatranka ajanüwukach. Sasü amküncha gan wüj wagüüjünak chüyü a kaya a apkala a jatküwünwaw tsük atükawawütr, yagap wataka atnümütsa sasü anjüükülcha, agayüjücha tsük agaya sasü apashkak a asnaja wakamünügünük sasü gütü a katüküwaw:

- “Sasü ajajtra a atsawütr ajanüwukach a künajnaka wagüshüshlak sasü amüjwashlauchawütr, aubauchawütr tsük atsyütsawütr a küsamkünawükan chüyü a düpüt a anjülchach sasü künawawkan tsük sasü amshalawütr”.
- Wanüshpütak ajajtrakan a trajü yajanü sasü achkautsatütr a küchüshükan sasü güncatüküwaw wanmünak sasü anüshpütawütr wasa amsamülnawütr wakayümalak chüyü a ajajtra a ansükatükan yaina gütr tsamatskü katr (35) y maalü tsamatskü (40) yüshnaukü ajamakan”.
- “Sasü katüküwaw gütalmünakan gütüka tsük jatküwünwaw, sasü bakü atülükawütr, sasü apkala a jatkü tsük atükanakan, sasü aungüwawütr, sasü gütalawaw a künawawkan, sasü anümskü asnanümskawawka, sasü autakmawaw tsük ajwalcha a aukütsajan wakayümalak yagütalü yanügütalüwütr ajüshlükünawütr a aukünamküna sasü atkasüwala a apkala”.

⁹ Sasü aljatükka Chubut, Santa Fe, Río Negro, Chaco tsük Buenos Aires wakayümalütsgak sasü atachgütüka yajach a apkalakan a ajanüwukach yüüjna anjülchach a kawujkakan, katük wüjka Buenos Aires tsük Santa Fe wakaumshkütük atachgütawütr yaajna 2019 tsük 2020 wüjkakan.

Atükana tsük aklüjükünü

Yüüjna sasü atükana, ajnachümüch, achatatrü, amkautsatajway wakakünshak ajajtratatrach günkatüküwaw, gütü tsük küyüm a ajalajalatr kajwuk küna. gütskam wamwüjkak sasü ajanüwukach a akuatükanü Susy Shock: “Yüüjna sasü atükana kashlün yawü ajwaüncha yüüjna anaayü yamnüwa wakatnük, yagap, sasü jüwünka sasü agayüjücha” (Shock Lunajna, 2016).

“Yo, reivindico mi derecho a ser un monstruo
ni varón ni mujer
ni XXI ni H2o
yo monstruo de mi deseo
carne de cada una de mis pinceladas
lienzo azul de mi cuerpo
pintora de mi andar
no quiero más títulos que cargar
no quiero más cargos ni casilleros a donde encajar
ni el nombre justo que me reserve ninguna Ciencia
Yo mariposa ajena a la modernidad
a la posmodernidad
a la normalidad
Oblicua
Bizca
Silvestre
Artesanal
Poeta de la barbarie
con el humus de mi cantar
con el arco iris de mi cantar
con mi aleteo:
Reivindico: mi derecho a ser un monstruo
¡qué otros sean lo Normal!”¹⁰

¹⁰ Amgayaucha a ajchüküna “Yo monstruo mío”, Susy Shock (2011).

“Kua, wüuklümütsük gütükia yawü chüyü a güpünütr
 gan pashtray gan yamkaank
 gan XXI gan H2o
 kua ansakia a güpünütr
 p’üchwa chüyüwaukach atsümshlakia
 lülga a jatjal yatsülkia
 anautatrütün anpasnajakia
 gan wügatskük kücha atüülakan yatachkünüwütr
 gan wügatskak kücha kününkala gan küürü mükna yajakü
 gan sasü atüüla a apsüpach wüükükmünüjak ükün Ashümta
 Kua kümümü a kütsa sasü wakamkanwaw
 Sasü mashlwakamkanwaw
 Sasü augütawakanwaw
 Gülman
 Atütkabalta
 Shalüjü
 Atükanakan
 Amgayauchak sasü shalüjü
 Sasü chüshgü amlüwakia
 Sasü yakak amlüwakia
 Ajajnüchakia:
 Wüuklümütsak: gütükia yawü chüyü a güpünütr
 ;Anaayü gujma wakawü augütawakan!”

Aljawütr a asalawütr

Sasü aljawütr a asalawütr wakawük sasü küsankala, yainajna sasü kauchü
 winatügüwak sasü künawawkan sasü apashkak a alajwütr a aklüjüüküna wakamünak.
 Sasü Atachgütüka Aljawütr a Aklüjüükünü wamshalak anjülchachnaka 2 sasü aljawütr a
 asalawütr wakajüshlükünak, anautsatükünajna, sasü amküshla, yajüchü a küsankala
 tsük küsankalakan.

Winajwalchalaw sasü aljawütr a aklüjüükünü atsküchanach atsüktsawükan (sasü
 aupashtrayach tsük auyamkaankach) gujma winakshlü sasü aljawütr a asalawütr
 kashlün autrawach sasü kününkala tsük atskautsatüküna winasüwük sasü chüyach a
 aljülnach: küsankalajna anautsatüküna, sasü kaday a pashtray cis wakamküshlak
 amshalach a amküshla kajnayü pajalajalak yautrawü naaya yatüchakautsatü
 amküshlajna “auyamkaankach”.

Anjülchachnaka, sasü kaday a yamkaank a cis, kawujkan, chükasalak aljawütrka yainajnaka asnajyüpükanwaw tsük kūsankalaka yatügüwütskü gan wakaksajak ajyügwaw gan ankalakan künaütr a trajü, yatsajna sasü kauchü sasü ajücha a yatsawütr auyamkaankach, katükü yamnüwa a kawujkakan gütskam sasü katükü ajway, chüküuklak kücha tsümnaw tsük, ajüshlükünach, abajauchütr.

Winajalajak yajwalchü yagap wakatütr künüchü yamkaank a güshchü, pashtray a güshchü tsük anamküchamach gan wakagüinak sasü aljawütr a achakautsatütr amshalach tsük wakasalak yainajnaka kūsankala a atsküchanakan: kaday a pashtray a güshchü wakaküchayagük yautsgü amküshla atrachach “yamkaankka a güshchü”, naaya kaday a yamkaank a güshchü sasü wakagütsatsküka yagülwü sasü futbol naaya anaayü agülwa autranach sasü kalchü.

Anatükawütr yakünükan a apashkak

Künüchü winajwalchük sasü aljawütr a akljüükünü tsük amüknajawütr a agülnakan wakatüküshlak sasü küchatsüpü küyüm sasü apashkawaw, winatawülak shünana sasü atülwajcha a akljümawülawükan watükanan autranawüjna sasü yakünü: sasü “augütawükanwaw a yakünükan” wakak yatach chüyü a pashtray tsük chüyü a yamkaank a apashkagülnakan a autranach sasü amshalawütr a pastraywawkan tsük chüyü a bayak a apsüpach, sasü atükügatawütr. Wawük yasü, sasü yakünü a achakautsatütr wamkawujshlak chüyü a püshchüpaw “x” aagatrka chükatüküshlak sasü atüülach “yakünü a achauj”.

Wasa küchüshü a yakünükan yagap wasjüsjan sasü achakautsatütrka kaday a yagüjüjürrü, mükna sasü “yaküna a gama” watachkaunak sasü aukaunüwaw tsük sasü anütsga tsük sasü küchajna sasü atüküshlak (yamkaank tsük aagatr) wakamtülchak sasü.

Katükaba, “sasü yakünü” wawük chüyü a amshalawütr a küchachwanakanka ayainagüsach a künawawkan tsük amshalawükan, agüshach sasü achamünana a künawawkan, amawülawükan, atachaujamakan, amünachkan, amshalütawülak a aujamnabünkan, wayününün sasü chüyükanwaw ajanawütr a künawawkan tsük amawülawükan kürrapüjachawaukach tsük yamnüwa.

Amüwawüjna, tsük yamükshlüwütr sasü apashka a ajalüjalütrwaw wakamünak yawü yakünü, nakajüchak sasü yakünü, apashkajna. Gan kümün chüyü a wüjchüyütr a kūsankala yajajtrüwütr sasü akljüükünü, sasü agülnakanwaw, sasü yatsülkanwaw tsük gönyagap kümün chüyü a wüjchüyütr a kūsankala yatüküshlüwütr chüyü a yakünü, gütskam gütalkan nakajalajak yaugüwü wüj ajajtrawawütr kūsüna a ajajtrakan tsük sasü küna winashkawük.

Atsüktsawükan, wakamünün kūsankala a katajajtra a atsküchanakan, atükügatawütr tsük akashlawütr. Katükaba, kantül wamünan sasü ch’üwachka “augütawükanwaw” tsük tsüpü a yasuwün, waujgük sasü künawaw a atütk.

Yüüjna wankalak ükün yüshnaukü, tsük sasü aumshkütran a augütükan ajajtrawauchach yüabajay tsük yübat küyümka autranajna sasü atskünawütr sasü kaday a yamkaank a gütü tsük kaday a ajanüwukach, sasü atükügatawütr tsük yakünautrawa wakaukün yasjüsju sasü yakünü apashkaugütauchach. Winajwalchak ükün atskautsatüküna.

Yagap künüka anütükach tsük atüküshlach yatravka apashkak a amüknajnewütr a agülnakan tsük aljawütr a aklüjükünü aagatrna tsük aba aagatr, sasü yatran yakünautrawach yagap wakanütükak elüm-elümstüm aagatrna katük aba yatrav, künü “atükütranach” yaina yatrav aagatrna autrana a kaasnakan wakatsküchanak yakatajajtrü kajwuk a kata (naaya gan yankalü), küna wüjka wakajajtrak tsük wakayümalak chüyü a asüüwül a yakünükan sasü kauchu gan wakakatajajtrük, yaina tsüpü anaayü a atsküchanakan. Wawük yasü, atüküshlaka ajüshlükünawütr, sasü tsüpüwütrka ajalajalatrav wawük kümaichü amkashlükütr: winajüchak yakünüka auklünütükach, wüjyakünkan, atsgükünakan, tsüpükünakan tsük kücha tsüpü.

Ankalajna, ¿pinajalajalak yatrachü gütskam yakünü sasü agütska a achauj, aksaja tsük amütsgükünawaw ajüshlükünach künajna gan wakayümalak chüyü a autrawaka yakünkan yainasasü? Ünchalüj küsüna, asüwak a agütskan, akütach, ¿wakatükak anjülchach yüka chüyüwaukachka küsan wajükük gütskam künü?

Yabayüwütr, winagütsatskük yasüwü kücha chüyü a yüjücha: sasü künü yagap wakawük sasü yakmnüwa mükna watawülak agülwajna sasü aksaja a apkala. Künashümtüjatr a argentinakan Elizabeth Jelin (2010) wasak:

“Wawük jatkü yüüjna jatkümünüka a yatsülkan, ajwalchawakan tsük künawawkan, sasü wüjküna wachwanakük ajüshlükünawütr sasü asüüwül a künawawkan a ajwaywanwükan, asüüwül wakamshlanak tsük yajülauchü sasü agatskawaw tsük wakauküknak sasü agüüjawaw a akalüchakan tsük amütsgükünawaw yüüjna sasü anaayü, asüüwül wakakük aklüjükünü tsük atsumtawütr. [...] sasü ajanawütr sasü autrawa a yakünkan sasü wakam amaja wakalülük sasü achwana yamkalashgüwütr tsük yakalüchü sasü akawawütrka tsüpükan a yamnüwa a alküjamnawütr apashkak a anjülchach tsük künü a atükü, wee gütskam asjütsükünawütr yainashlakan a atsküchanakan naaya akawujkanakan, gujma wakamkalashgü sasü yatsüka atsküna tsük ajüshlawütr a künajürrükan”.

Kanak gujmna wakawü sasü anjülchach tsük küna a atükü winajüshlökünak, sasü düpüt a amkaja chüküwak sasü achüülchawütr a katükükan sasü apkala a ajwaykan tsük aksaja aklüjümawülawükan wakauklüjökünak yüüjna sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach. Yajüshlökünü sasü atülwajchüka apashkawaw a yakünkan sasü akünüjürrünawütr a ajükawütr a yakünkan wawük yajnamü chüyü a apshla a abachamüna tsük yapkalü küsankala a gütütr sasü yak'anawü sasü günkatüküwaw.

Aljawütr a ashümtüja. Sasü queer a atachajwalchüküna

Chüyüwaukach sasü anjülchach a achmülach yüüjna sasü yasuwün (tsük kücha tsüpü) wakatüküshlak waktsümtatr gütskam "Aljawütr a Ashümtüja", ak'anauchakan atüülach "Yamkaank a Ashümtüja". Winajüchüshlak chüyü a atachümküna a wünmakanka aktsümta a atükanawütr wamüwak ükün atük a europeokan chüyach tsük yaukün Estados Unidos yaajna sasü yüshnauküka 1960 tsük 1970.

Yak'anawüka wamülünak chüyü a yasuwün a atsüktsawükanka atnükünawawütrka augüchakan a gütü mükna sasü atrüjawütr a kawujkakan wagüshüshlal sasü achkujna a küya tsük chüyü a akalchakan atachümküna gütü a atsgükülcha a künaütrkan, aujamnabünkan, künewawkan tsüka amawülawükan. Sasü atüülach "ak'anauchawütrka 60", akünsach gütskam bayak a amjashcha sasü P'üchach a Achkujna a Küyümkan, wawalchüjak a künewawkan tsük amawülawükan yagayüjüchuwün sasü anütsga, sasü amshalawütr, sasü augütawü tsük asjütsümtülcha, yatnüwün sasü "Agünütskawütr" gütskam türatüra. Wanjüükülchal sasü atsgüjamnüküna a bayak a kolonialkan, sasü agayü amka sasü autakmawütr tsük sasü statu quo, sasü amawülawütr a künyainawükan anütsgümtülchakan tsük, yüüjna sasü kaday a yamkaank, sasü agayü amka sasü anütsga a agülnatrkkan (Bellucci, 1992).

Sasü akünsaka sasü aljawütr a ashümtüja wawük katükükürr sasü atüülach "p'üchach a mawül a auyamkaankatr"¹¹ anaklujökünach sasü amshalawütrka asnaja a asjütsükünach yamkaankka wakayümalal sasü ansawütr yatükanüwütr kaaya a küsankala yankalüwütr a aukünapkala tsük wakamüwal yasalüpün yainajna agüchakan a asnaksawütr a amawülawükan, katüküjna sasü atsküljücha a atsgüjawawütr auyamkaankatr sasü ashümtakaukaunawütr tsük sasü chüachüshümtüjawütr.

Wasa mülül, düpüt a asüwak wakamüwak yachmülükünü sasü amkünapüja: Simone de Beauvoir watatrak "Sasü p'üchach a agülna"; Kate Millet watsasükünak sasü atrach "Aukünamküna a Agülnakan" tsük wajak ajükawütr a autakgüchakan gütskam sasü "Anütsgümtülchach a aupashtrayach" nayaa sasü "auküna a agülnakan"; Jean Scoot wanamtsakük sasü ashümtakaukauna sasü ajwalchüküna "aljawütr"; wamwüjkak sasü asach "yüwüjkünakan wawük aukünapakalakan" yajüshlökünüwütr sasü kaday a

¹¹ Sasü chüyach a mawülka yamkaankasnaja wamügünak bayakanka atachpatakayüshnaukü XIX tsük wayainak apkülchapün yakatükü sasü gütü a atsgach wüjka sasü kaday a pashtray, gütskam sasü ajawütrka sasü yamkaank sasü angüwa a amshalach kajwuk a nüwülkan, sasü akachaka anatskühana, yaina anaayü.

yamkaank sasü kalkal kawujkakan, yaina tsüpu anaayü. Wasa wawük sasü yak'anawüka chüyü a ajwalcha a asnajatr, tsümnaw, achamünanajna a künawawkan tsük aukünapkalakan wayümalak –tsük wayümalak- shünana, asjachüjücha tsük amkasjachüjücha, tsük chüyü a küchamküchamüla a achmüla a atachajwalchakan wagüinak yaknauchü yüüjna amaja küsüna.

Sasü amüwawütrpün, sasü aljawütr a ashümtüja wakayainak sasü anütükawütrka chüyü a aklüjüknü a apashkach, sasü atükanawütrka chüyü a atsküljücha yüüjna sasü kaday a yamkaank (Belluci, 1992). Wankashnal yanamtsakü sasü agayüjücha a kawujkakan sasü amjashcha sasü apashka a agülnakan, sasü kaday a yagüüjüjürrü gütskam küsamkünawütr a aukünapkala, aujamnabünkan, künawawkan tsük amawülawükan, sasü amükshlawütr sasü apashkak a ajüyügewütr autatrach sasü aljawütr tsük sasü apüjawütr a agülnakan apkalaka, sasü günankauchawütrka ajajtrashümtüjakan tsük "achwanükasnaja" atranach sasü agülna akümshalach sasü yankü, tsük chüpu kücha yüjücha.

Yagap watrachük achwanükan sasü auklütsgawütr tsük wüj atskünsawütr sasü kaday a yamkaank a yatsül: sasü apashka yaina apajük tsük agatawütr tsük atsgükülcha sasü gütü a agülnakan, tsük agatütrkan (Belluci, 1992).

Wawük wasa yüshnaukü wakatük sasü chüyach a aumshkütra a augütawatrkan abajayawütr a yainakünükan: Küna a Autranach waugünak 1979 sasü "Año Internacional de la Mujer" tsük watsgükünak sasü Convención Internacional para Eliminar todas las Formas de Discriminación contra la Mujer (CEDAW). Güsü p'üchtsamatskü yüshnaukü mashl, sasü Asjütsükünawütrka Ashlach a Amerikanoskan watsgükünak chüyü a alkach a aljatalükan, sasü Convención Interamericana para Prevenir, Sancionar y Erradicar la Violencia contra la Mujer (Convención de Belém do Pará) tsük 1995 wajnakünüchak sasü IV Atsküljücha a Küyümkan yüüjna sasü Yamkaank Beijingna, chüyü a ankalatrajü aba akaasnashlawak yüüjna sasü yajwaywanwütr a yainakünükan sasü yatskünawü, chüyach a yasuwün, sasü gütü a yamkaank gütskam küna a gütü.

Küsankalaka a katükütska, sasü achmüla wasa a ajükawütr a yatsül tsük ajwalchüküna, anjülchajna sasü yamnüwa a chüachüshümtüjawükan, wakakünsak anaayü ajükünawütr wakagayüjüchak chüyü a chüyach tsük chüyükan a atülwajchaka "yamkaank". Wasa ajükawütr, sasü asnaja aktsümtach gütskam "yamkaankasnaja a aigüma", washlawülak yanüstatnü sasü achmüla a atachajwalkünakan ashlüshlkünach yüüjna sasü yasuwün tsük yawachükünü sasü anjülchach kata sasü apüjawütr a amünach, sasü aklüja a atsüjachachak, künükan, sasü künükanwaw, sasü amüknajawütr a agülnakan, yaina chüpu anaayü a ampashkatr wakagüsak sasü yamkaank a ajajtra.

Wawük yasü, wakünsak gütskam asjüsja sasü asnaja a jürrümtülchakan kaday a auyamkaankatr, bakü gütskam amkatawülawütr ganalaw yatükünüwütr sasü yachünjüchü yaina atsüka kaya yüüjna sasü aktsümta a atranamkünawütr, yüüjna sasü gülmanchaltsawaw tsük bakü yüüjna sasü kauwjakan.

Kaasna sasü kaday a ayamkaankasnaja, amshalütsak sasü akautsatükünawütr, wakünshak sasü tapayü a ayamkaankasnaja, autatrach sasü agüsüjaka sasü koloniakanwaw (Jabardo Velasco, 2013).

Sasü “ch’üwach a ayamkaankasnaja” wayümalak yak’anawüka Estados Unidos tsük waujüünak sasü tapayü a yamkaank a ajajtrawawütr, kataytsüm, atsüjachachak tsük anjülchach a kawujkakan gan wakatskünawük küsa achmüla a atachajwalchükünakan wakakautsatükünak kaday a yamkaank, apüjawütr a yaina, apashkagülnakan, ajwaytaütr tsük chüachüshümtajwaykan. Yagap, wajüshlükünak gütskam chüyü a anjülchachka a atachajwalchükünakan sasü atülwajcha yüka sasü ajanüwukach wanütükak chüyü a yatsgütashla a amküna kaasna sasü kaday a yagüüjüjürrü (Clarke, 1988).

Sasü ljna a Amerika, sasü aljawütr a ashümtüja wakajajtrak chüyü a atachümküna a wüjchüyütr agüsach sasü jürrakülchü a ajwaytaütrkan-künükakan wakatawülkülchak sasü chüachükanka sasü atük a latinoamerikanokan yaajna sasü atachyüshnauküka 1960, 1970 tsük 1980. Sasü auklaka künajürrü, anjülchach gütskam aljawütr, ajyügwawütr tsük sasü günkätüküwaw wakajajtrawül sasü kaday a yamkaank wakamüwak yanakütü atrajach, amtsawülach anjülchakan sasü amküchak asnajaka yamkaank sasü aljatalü.

Anautsatüküna wawük sasü asjütsükünawütr, sasü yüshnaukü 1981, sasü Chüyach a Aukauna a Yamkaankanka Amerika a Latina tsük sasü Caribe Colombiajna wautatrak chüyü a ankala a trajü sasü atsüktsawütrka sasü yamkaankasnaja a latinoamericanos tsük wamtsawülak sasü jüyüm yüüjna sasü aukaunü wakamüwak yachamünüwütr Argentinajna yatsajna yüshnauküka 1986 tsük kük 2020 wakachamünükük 35 atsüktsawütr a yüshnaukü.

Sasü yashkanchü yüshnaukü, tsük gütskam ashpütüküka kaaya a küsankalaka yanükünü aktsümmta tsük sasü ajajtrawawütr a ashpütükach, sasü atüülach “Sasü Yamkaank a Ashümtüja” wakawak yajanüwün kayaka yajüshlükünüwütr yüüjna apashkak a angüwa tsük wee yautakü sasü “amtauclawütr” kayaka a apsüpach yamkaankan. Wasa küsankala, yüüjna sasü yüshnauküka 80 wakaknauchak sasü ashümtüja yüüjna pashtraykanwaw, sasü bayaka yagüntükü sasü atüülach “kaday a pashtraykanwaw a anütsgümtülchakan”¹².

Wakam amaja, sasü aljawütr a ashümtüja wakaukaunük chüyü a agüinak atachümkünaka ajünja aklüjach chüyü a asnajak wagayüjüchak tsük washlülwülak kaaya tsük apashkak a küsankala yakshlülwütr sasü küyüm.

¹² Gütskamkan Michael Kimmel, “sasü anasakawütr a anütsgümtülchaka sasü kaday a pashtraykan wawük chüyü a kaday a pashtray sasü anütsgajna, chüyü a kaday a pashtray a anütsga. Winakatükük sasü pashtraykan yawü kalchü, asgüch, güüjü, gütalütr tsük wasnaksükünak auküna. Sasü wüj anasakawütrka pashtraykanwaw winachmülün kaday a amawülawütr küsüna wakanmünak anütsga chüyü a kaday a pashtray wakayümalak yüüjna anaayü, tsük sasü pashtray wakayümalak yüüjna sasü yamkaank”. Yüüjna “ajanüwukach a agüngatska, auksa, anümska tsük ajüchaba sasü aklüjükünü a pashtraykan” Valdes tsük Olavarría (atach) 1997, pag. 51.

Sasü achmüla a atachajwalchükünaka Judith Butler, awajchachükünatr a norteamericana winasüwük tsüpü a yasuwün sasü bajay a atachatrach, wakakautsatük chüyü a chül anasakükan yüüjna sasü angüwa. Sasü washlawülak yagayüjüchü kajwuk sasü kaasnaujama wakamtsawülatr sasü apashkak a yamkaankasnaja yaajna ankawüka. Watrachük sasü atükak a anütükakan sasü atüülach “queer a ashümtüja”, chüyü a atsküchanakan aktsümtashümtüjakanka aktsümta a atükanawütrk washlawülak yampaijü tsük yamüshlü sasü atak a ajalajalatr wawka sasü aljawütr.

Sasü “achauj” sasü queer a ashümtüja achmülach Butler wawük sasü atüülach atachajwalchükünaka sasü achamünawawka aljawütr. Wawük yasü, wanütükütr sasü kaday a yamkaank a aljawütr tsük kaday a pashtray wawük sasü auklümkünawütr a agüinamünak tsük atsgüjamnach sasü amküna a kürr wakayümalak chüyü a amjashcha aujü sasü yatsül tsük sasü küna a ajwalchawütr. Sasü yügüpün atülwajchü wamtsawülak sasü küsankala a ajünjakan wakaukaunük sasü aljawütr gan wakakshlök asach auklümküna, wakagütalmütsak anaayü tsük kaaya a küsankalaka yamsümölnü aklijükünü tsük agülnakanwaw a anapajükach yawü ajajtrach.

Wasak “Deshacer el género”: “Sasü aljawütr wawük sasü küsamkünawütr yainajna kauchü wanükünak tsük wankawükanak sasü ajükawütr sasü pashtraykan tsük yamkaankan, katük sasü aljawütr jatkü pajalajalak yawü sasü yamwütr yainajna kauchü asach ajücha wakagüntükak tsük yagünankawükanak. [...] Künüchü winasüwak sasü aljawütr agayüjüchajna naaya ayüjüchagüpünwütrka aljawütr naaya sasü aljawütr a auklala, watün gujmna wakawü “aljawütr a ajanüwukach” naaya sasü “aljawütr a agüsa” winashlak watün ashlawülkünach sasü aljawütr wayümalak chüyü a küsankalaka yasnajükünü kajnaaka atrawkan a ankawükanach” (Butler, 2006).

Anaayü akalk, atükanaka yagap washpütkek a achwanakan yüüjna sasü ashümtüja a achmüla a ajanüwukach tsük sasü wakam amaja waukaunük yügüka sasü agüinamünak ayüjüchagüpünwütrka sasü anjüchach a aukünapkala “yamkaank” tsük “wüjkünaka yamkaankasnaja”.

Yakshlü yatütkana a kaaya: sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw

Chüya a kayakan wawük chüyü a kaya, chüyü a yamnüwa yüüjna mükna yakshlü tsük yakshlüküsüna yankalüwün tsük yawüwün anaayüjna. Künüchü winasak aljawütr a kayakan winajüchak chüyü a küsankala yakshlüwütr sasü alküjamna yaina küna yanapashkü küsa sasü apashkaka aljawütr naaya yachaunü küsankala yawü sasü künawaw.

Sasü agüwa, angüwawütr küsüna, sasü yajücha tsük yagap winasatr yagünüksümtü naaya yatnükünüwü wagüsüshlak kayakan a atütükanach a amawülawükan kük, gütskam winashlak wasa yatsa, gan wakawük ansajatkü, abagülmankan naaya agünügatskach. Sasü amkajna, wakasalak sasü küsankala winashümtüjak yashkanawü sasü küyüm. Wawük wasa sasü atachatatra kücha a amkünanakan gütskam “wauyalak gütskam chüyü a kaday a yamkaank a gühshchü” naaya “yütsaujnaka kajwuk düpüt a passtray kantül kümün chüyü a düpüt a yamkaank”, wakaukükshlak künchü wamütsak gütskam jatkü künawawkan, küntül wayümalak sasü ajalajalatrwwaw yamkünü tsük, bayajna, kaulchü wayümalak sasü anütsga tsük kaulchü bakü.

Sasü aljawütr a kaya wawük chüyü a anjülchach yüüjna sasü awachüküna, chüyü a atraw a kaasnatütü wakanakashnak yawachükünü küsa wakapkalak sasü akautsatawütr a künawawkan, sasü kaasnatüna tsük atskautsatüküna künüchü winalkajamnawük anaayü. Katükü kür, wasa kayakan wakük yawütr yayüjüchagüpünüwütr sasü günkätüküwaw tsük yatükanü kaaya tsük küchajatkü atsküchana gujma wakasglüwülü chüachü katüküwaw a anjülchach.

Yakshlü sasü alküjamna a künawawkan wasa kaya wanashkanak:

- Yatskünü sasü anütsga a alküjamna yaina sasü aljawütr.
- Yanapashkü küsa wasa alküjamna wakatüküshlak atsüktsawükan tsük wakawük anütükükan sasü küna.
- Yapshlü küsa wakagüsak tsük wakanütükak sasü ayainagüsach a künawawkan tsük wagüsak anaayü alküjamna a künawawkan gütskam sasü anjülchach, künü, yühshnaukü, amüknajnwütr a agülnakan, atachaujama, aljawütr a aklüjükünü, anaaya.

Sasü aljawütr a kayakan wanapashkak akalüwaw kük, atsüktsawükan, sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach wakayümalan jatküwünwaw günkätükü sasü ajawütr sasü angüwawütr, sasü amaktünawaw, sasü jatkümünü, sasü ajüshlawütr a

aükünapkala, sasü apkala tsük chüpü anaayü gütü achwanükan. K'aschak wakam, atachgütüjna tsük yawütr a augütawütrkan a amütsashlak, tsük gütskamkan sasü aljatalü wakajajtratr, sasü anjülchach a künawawkan yüka gujmna wakawükünkü, sasü yüshnuakü gujmna wakayümalü, yaina anaayü aujütawülawütr, ajalajalatrwapwün achmülaka wakagüinak yawüwün apashkak sasü atrawjnaka a pashtray.

Ükün a yasuwün wümüchkünak naayü kümüsak...

“Sasü kaday a yamkaank gan wakatsgütashlak sasü amküshcha”

“Müwak kücha anügatskükan”

“Mükna kashlün kaday a yamkaank, kashlün gayü”

“Sasü waknüka sasú yajwak”

“Gaala, sasü wayümalak yamünüka sasü gühchüj kajwuk amaja”

“Sasü kaday a pashtray wakayümalak achwanawaw”

“Sasü wapkalak kajwuk amaja tsük sasü waukak sasü ajwayna”

“¿Küsa nümümaanük akpala küma sasü anküchawütr”

“Sasü gan waujatük, gan wamütsak”

Sasü atachatatra ankalach, sasü auklümkünawütr, sasü “ajükawütr a kawujkakan” agüsach kaasnatünü tsük autüshka, wankawükanük küsankala yakshlüwütr tsük yaktünü sasü küna. wasa gan wamünak wüjka sasü asach naaya sasü achünjüchawütr a amkünanakan, wajütak sasü yamnüwa a apkalakan, yakünükan, amawülawükan, angüwakan. Yasuwünjna, wakayümalak tsüpü amjashcha wakashkalak chüyü a atsküchana naaya chüyü a alülüküna.

Sasü gütü kayajnanak

Yauklüjaatrünü achamünana küsüna yüüjna chüyü aljawütr a kayakan wanjütsaknak yatsgükünü chüyü a ajükawütr kücha tsümnaw tsük künawaw a apashkawaw, asalawütrpün tsük achwanawaw. Winatsgük, anautsatükünajna, sasü kaday a yamkaank a ajüshlawütr tsük kaday a ajanüwukach sasü yamnüwa a aukünapkala. ¿Kantül wakajalajalak yanatsküchana? ¿Künchü mününün wayümalan sasü kaday a yamkaank a jüchü tsük ajanüwukach sasü aukünapkala a achmüla atüknaka? ¿Künüchü kaday a yamkaank kününkalajna a atsküchanakan müktsümtak?

Sasü küsankala yankalü aukünapkala, yapkalü, yanükünü aktsümta tsük chüpü kücha anautsatüküna, wayügüshlak atütükanach sasü pashtray a kaya. Sasü kürrija, tsüj waujua sasü asnaja a agayü tsük yatran yamkaankan, wakanükünak ajünja. Dora Barrancios, künawawshümtatr tsük anaujtüchüwüchütün, wanamtsakük sasü Atachgütüka Yanjach a Yamkaankan (anatskünach 1991) gütskam chüyü a ankala a trajü sasü atükanawütrka sasü gütü a aukünapkalaka sasü kaday a yamkaank:

“Sasü auklüyümalawütr a künajürrükan wasakük, yaina anaayü yüjücha, sasü asnaja a aukshlüwa a yamkaankan chüyü a ajanja a akshlatr atawülawütrka a aktsümtashümtakan tsük, kajwuk yüüjna, atrüjawüjna, waujua sasü asalüjama a atükanach sasü Gütrach a Mawül –asnaja kük wadüürnak sasü ajanawütrka yamkaankanka sasü yüshnaukü 1960. Sasü apashka a asjütsümtülchachka sasü agülna wawük akshla bakü wüjka gütskam chüyü a autakawütr a kaday a yagüüjüjürrükan, ganalaw gütskam chüyü a asalawütr küchadüpütkan sasü küsankala agamanükan wakayümalak yawü asnajükünach sasü Gütü a Amünach. Watawülalaw sasü yamkaank a asjütsükünawütr aujü jüwün sasü ajüyügwütr a yüjücha a ajwaykan, wakawak apashkak agüinakünak anjülchachka a aukünapkala wakashlawülatr yajanjükünü sasü agülna a augütawütr kalchüjnapün anjüükünach atskünawütr a kawujshla, gütü yanakütüwütr kününkala a anjülchachkan tsük yamnüwa sasü akautsatawütrka sasü yamtsükawütr a apgayauchakan. Wakayümalak anasnaksach apashkak a atachümküna chüshüjnaka «yajach» yamkaankan tsüka Aljamnüwa, tsük 1991, künüchü wamkünanal sasü abagütalü, wanatskünak sasü atachgütü wajünjakünük sasü atüküshlawütr sasü atachatatral a anjülchachkan yatskünsüwün chüyü a jüwün a chaunüka 30% yüüjna sasü kaday a yamkaank, akshlach yamnüwa a atrachütr, ajalajalatrwwawka yashpütükü atskünach. Sasü Argentina wamügünak sasü chüyach a atük yanatskünü sasü ajüshlawütr a anjülchach a yamkaankan”

Dora Barrancos (2012)

Sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw sasü üpatrna

Sasü ajwalcha tsük awajchachawütr yüüjna sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw wakatranümkünak achamünanajna, ankalajna tsük asnaja wasalak sasü üpatrna tsük anaayü yamnüwaka apashkak a kūsankala. Wasüwük asjütsükünach wakaugüwükünak sasü agayüjücha a ankalabatr, yamnüwaka a akamgüjach tsük achünjüchawütr wakachük yashgüküwün ajanawütr sasü künawawkan tsük sasü aukünapkala. Abajayna a apkala a yatsükan tsük agüinükünakan, sasü aukaunü wakankalak kajwuk yüshnaukü yüabajayna atükka, sasü Atsülsa a Asjachüjüchü, sasü asnaja “Bakü chüyü atüla” naaya sasü Atachapkala a Künükan sasü Ajchükütsürma a Gütü a Atachgütükan, Gütala tsük Ajmayabakan wakawük ükün anautsatüküna wasa.

Aljawütr a kaya tsük apashkawaw sasü atachgütüjna

Sasü Micaela a Atachgütü Augücha 27.499 wamshalak sasü agüüjünawütr a akülchakan aljawüjna tsük ajüyügewütr aljawütr a anünsa yüüjna kajwuk küna wakashlmülükünak sasü kününkala a kawujkakan, sasü Anütsga a Achamünakan, Amtachgütükan tsük Amaktünawawkan Künüjnaka, kajwuk jüyümkan tsük asjütsümtülcha. Wawük anatskünach katüküajamawaw sasü Künü a Ajuchakshlajajway sasü bayakü yaküka sasü wüjkünaka Amünach yawütr yatsgüksajüwütr tsük yajüshlükünü kūsankalaka a jatkü kaasna sasü ajüyügewütr aljawütr a anügatska. Yagap, wawük chüyü a jatküwünka ankalawawütr achwanükan yauklükshlühwütr tsük yajanü sasü achamünana, amünpasnawütr tsük aukünapkalaka Amünach yüüjna chüyü a aljawütr a kaya tsük apashkawaw, tsük küsükal sasü aljawütr gujmna wawü chüyü a anjülchach a ayüjügüshakan kajwuk Amünach a yamkünü. Sasü Yamkaank a Aljüjürrü, Aljawütr tsük Apashkawaw Künüjnaka wawük sasü agamanawawka atawülawütrka sasü Micaela a Atachgütü.

Sasü Atachgütüka Angüwawütr a Agülnakan a Kawujshlakan (ESI) wamshalak sasü gütü yatsgükünüwütr angüwawütr a agülnakan a kawujshlakan sasü amshalawütr a angüwakan a kawujkakan, ajnamküna a amünachkan tsük autaknach kajwuk atük a jürrü. Sasü augütawü washlawülük chüyü a kaya a kawujshlakan watragak sasü achmülaka amshlanach tsük atranüpkala atrawajna katr a kükü apkalaka: aksajü sasü yatsül tsük jatkümunü; yamütsü sasü agatskakan; autsgaka gütü; anümska sasü apashkawaw tsük atskünawütrka sasü aljawütr a kaya.

Wasa wakatachaugüchak sasü watün asüwachka Aljawütr a Aklüjükünü, Pashtraywaw a Katükükan, tsük anaayü gütskam sasü Atachgütüka Aljawütr a Atrawawaw Yamnüwaka Akautsatawütr a Aukünapkala tsük kücha tsüpü.

Sasü apashkawaw a kaya

Wee gütskam winajalajalak yajüchü chüyü a aljawütr a kaya tsük winajükük yüüjna sasü chüyü a apüjajna a atrawka kaasnatütkawütr yakshlüwütr sasü gütalmünü tsük yawachükünü sasü alküjamna a künawawkan atrawajna sasü gunkatüküwaw tsük asjütsümtülcha amshalach atrawajna sasü apashka agülna-kawujwünkan yaina sasü küna, yagap winatsgüjamnak sasü amünawütrka chüyü a kaya a tsükakan tsük amkawujshlakan: sasü apashkawaw a kaya.

Tsüka a atachajwalchüküna wakawük achwanükan sasü würraka yatülümkünü, yachamünü tsük yamwachü aukünamküna a kawujkakan. Sasü Amünach waukaunük a akülchach, yainajna sasü amwüya a yainakünükan atskünach tsük sasü augütawütr a amnüwakan, yanaklүjүkünü küsankalaka a apsüpan tsük ayүjүgүsakan sasü achwanawaw, ajүyүgawütr, gunkatüküwaw tsük sasü atülükawütr a küchүshükan tsük atsüktsawükan wakagүsak Ajanүwukach (MMGyD, 2020)¹³.

Küsa tsük yüüjna mPukna winakshlak sasü gütalmünü gan wawük chüyü a yүjүcha a chajnü. Kantül winaukaunük amүgүнach atrawajna yüka winashkayawük, gujma winawü naaya bakü ashүmtak sasü yamnüwa. Wasak Donna Haraway: "Sasü agayü yüüjna chüküwatr atrachach gütskam anүjүchakan a ajwalchakan küyümka wakawük agayü yüüjna küsa yakshlü (Haraway, 1991).

Tsük katünwawük mükna winankalak yats'aw yatsaknüwütr sasü apkala a ajwaykan tsük abautakjak yatsaujnaklүwütr sasü gunkatüküwaw, atashpütkawütr, atülükawütr tsük ajүyүgawütr sasü wakaukaunük atawülükshlach apsüpan Ajanүwukach.

Wawük achwanükan yatskünü yüüjna mükna winakshlak sasü küyüm, bayakükan, yajүshlүkünü amküna küsüna, tsük küsankalajna ayүjүgүsakan, sasü apashkawaw a kaya.

Blas Radi (2019) künüchü yajüchü sasü ajanүwukach a aktsүmtashүmtakan (aujtүchükünajan sasü küsankalaka atүkanawütrka aktsүmta yüüjna sasü yamkaankasnaja) wasjүk sasü ashlawülaka yatүkanü aktsүmta "yüüjna", wawük yasü, yatawülü yachүнjүchü sasü ajanүwukach a küna, aktsүmtajna a ajajtrawawükan tsük amchүshach, sasü aktsүmta a amshalach küchagүjү: "Sasü atsga sasü ajүcha anjүlchajna sasü ajanүwukach a küna wawük chüyü a atskүnsak sasü ajanүwukach a ashүmtүja".

Yatskünü sasü apashkawaw a kaya wawük yaukүjnamü chüyü a apshla a atsüktsawütr ashkanatr wachachan tsүpү ajajtra tsük wauklүн gүнamsamүlnatr sasü ajajtrawawütrka chүpү, kümacha küna.

¹³ Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación, Plan Nacional de Acción contra las Violencias por Motivos de Género 2020-2022. Págs. 37-38.

Sasü ajanüwukach a küna wakautsatük atsüktsawükan, chüyü a yatran a künawawkan kücha atkaanükünach.

Sasü agüwa a atükanawütr ashkayna sasü yatran a amünach a ajanüwukach atükna küsüna wawük yakan wünma tsük yakünshü, atrajükan, sasü agüwa ashgükach tsük atükach sasü asjütsükünawütr a künawawkan, yaina sasü asüwach kaasnajna, "La Gesta del Nombre Propio" (Anatranümkünütün Lohana Berkins tsük Josefina Fernandez; Ediciones Madres de Plaza de Mayo; 2006) tsük "Cumbia, copeteo y lagrimas" (Lohana Berkins; Ediciones Madres de Plaza de Mayo; 2007).

Anjülchachnaka, sasü anamjüchawütr achamünach sasü jürramnüwakanka La Matanza (aljatükka Buenos Aires) sasü yüshnaukü 2012 atrawajnaka INDEC tsük kata INADI wakanakütük, yaina anaayü ashpütükach, taayü kücha sasü ayaijnaka ajanüwukach a amsamülnawütr wakayümalak atskünach wüjchüyütr sasü jüwünkan a angüwakan chüyachkan, wüjka sasü 20% wabayak sasü jüwünkan a p'üchachkan, ajamakan sasü 7% waugünak yayümalü ankalach chüyü a jüwünkan a agüüjütrkan a küchaujü tsük chüyü a 2% wasalak yayümalü amkawujshlach ashümtüja a chüachshümtüjakan.

Yagap watatrüjak ajamaka 20% gan wachamünak atranamküna a ajnamakan, yaajna sasü patakajnakan augülak wapkalak küsankala a gүнümshalach. Anaayü akalk, sasü 80% sasü ajanüwukach a künü gan wayümalütsgak sasü jatükümünü a ampülcha tsük, gütskam ashpütüküka kajwuk wasa anümküna, sasü ajajtra a amkashnükünakan wawük 35 yüshnaukü, künüchü sasü ayaijna a künükan wamügünük yaina sasü 71 tsük sasü 79 ajajtra a yüshnaukü.

Wawük akshlatr, yaukün, sasü ajanüwukach a yatran wakshlan tsük wakshlak atkaanükünach künüpün a gütü a chüyach (gütskam sasü jatükümünü, sasü angüwawütr, sasü apkala, sasü ajway) yübajayka yatsükan a ajajtrakan, mükna tsümnawkan gujmn wakajjtrawü amshalatawüla a anapajükatr yamünüwütr.

Sasü atraja sasü aljawütr a kaya tsük sasü apashkawaw gütskam kaya a ayüjügüsakan sasü aukünamküna a kawujkakan. Akülchawütrka Amüna

Sasü atsgawawütr sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw chüyü a atülümküna jürrü wanjütsaknük yachüyachü chüyü a kúsankala yajükü sasü ajnamküna tsük sasü aukünamküna a kawujkakan yüüjna akshlaka sasü katüküwaw jatküwünwawka tsük gütü kajwuk küna. Wawük chüyü a kúsankala yaugüwü sasü amwayaka Amüna sasü kaday a yamkaank tsük Ajanüwukach tsük sasü atükanawütrka chüyü a künawaw kücha amaktüna tsük ajüshlükünatr, waukaunatr yamnüwa yüüjna sasü achmüla kajwuk ajajtra a atranümküna aukütsajanna.

Sasü República Argentina wayümalak chüyü a abajay a yatsawütr yüjüchajnaka atskünawütrka kaday a yamkaank a gütü tsük ajanüwukach tsük sasü aumshkütraka sasü aljawütr a amshalawüwaw atükna. Sasü amtachgütawütr anakütach sasü kamnü yüshnaukü, kaya sasü atawüla asjachüjüchajnaka anümüwatrka aukünamküna a kawujkakan anjülchajnaka Anütsga a Achamünatrkan kajwuk jüwünkanpün, wamügünan sasü Amüna a argentinokan chüyü a gama a atawülawütr chüpükan yamnüwa atrawach sasü aljawütr a yüjücha tsük apashkawaw.

Sasü 10 diciembreka 2019, sasü atükanawütrka chüyach a Yamkaank a Aljüjürrü, Aljawütr tsük Apashkawawka sasü atsüktsawütrka sasü Republica Argetina wanjütsaknak sasü atsküchana a aukünapkalaka yasjütsümtülchü sasü aljawütr a aukünamküna. Sasü kajnaajna atükanawütrka Aljajwayka Ayüjügüsükanawütrka sasü Aljawütr a Aukünamküna wamkawujshlak chüyü a shükül waukükshlak sasü ayükajpü yüüjna sasü ajanawütr a kawujshlakan tsük sasü amwujkawütr chüyü a amshalawüwaw a kalchü, wüjka tsük ayüjügüsakan sasü gütü a alüpkala kajwuk küna.

Yatsgawü sasü aljawütr a atatrüjawütr tsük apashkawaw sasü jürrü wanjütsaknak tsüpü kücha sasü atükawütr chüyü a amshalawütr a agüjünach, gütskam wawük chüyü a aljüjürrü. Sasü aukünamküna a kawujkakan wakajalajalak yawü akayanach, wawük yasü, aukaunach chüyü a amshalach a yamnüwa jürrüka, naaya kawujshlakan, ajwalchachka kúsankala a ayüjügüsakan, sasü bayaküka yajanü sasü "ADN" sasü amshalawütr tsük yanügütalü kajwuk sasü ajüshlükünawütr a amünükan gujmna wakachamünü chüyü a aljawütr a kaya tsük apashkawaw.

Sasü gütala a ajanawütr a künawawkan tsük amawülawükan yüüjna chüachü katüküwaw a achakautsatüwütr tsük amaktünawaw washlak ajamaka atrawach sasü Amüna a agüjünawaw yatsgawü amawülawüka a asjütsükünakan sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw. Wasa wasakük yaujütrükü sasü ajnamküna chüyü a kaya a ayüjügüsakanka wasa kaya, wawük yasü, yatsgawü sasü atülüküka aukünamkünewawukach a kawujkakan tsük ajüshlükünawüwaukach a amünakan sasü

awachükünaka amjascha wakayümalak sasü atskünsa yaküchatülüwütr sasü kütürjülaka güncatüküwaw yaina aljawütr.

Kajwuk wasa üpatrka ayüjügüsanawaw tsük yüujna sasü ajanawütr a amawülawükanka Amüna wakam winashlak akatütsach, tsük kük sasü yamkaankasnaja tsük sasü apashkawaw wakashümtak yanamtsakü tsük yautsgüjamnü sasü atrüjawütr a kawujkakan, wawük anasnaksa wakaumshkütrük katüküwawjna tsük gütüjna yüujna chüyü a jüwünkan a wüjka, yatükanüwütr sasü Argentina winagütsatskük, küsa yüka kajwuk küna gujmna winayümalü sasü yükatükü jatkwün tsük sasü yükatükü gütü.

Ajücha a Bayakan

Winakatütsak chüyü a güşchü katük wüjka yatsü sasü atrajü a ajükawütr wakashkayak sasü aljawütr a atachajwalchüküna tsük ajwalchüküna a chüyachkan. Sasü yübajay wasa ak winashlüwülawük yawajchachü kūsankalaka a yatrangkan tsük yakü sasü yawütr achwanükan yajalüjalüwütr yatawülü astatna ükün “gütala” ashümtüjach a künawawkan tsük amawülawükan wakanaungüwüküsüna chüyü a kūsankala yakshlüwütr sasü küyüm tsük kük, yaajna tsüpü kürr, wamwüjkak gütskam sasü wüjchüyütr ajalajalatr.

Yagünshümtüjü, yagününkalü amshalach tsül yashlüwülü kūsankala a atskücnanatrka yautrankünüküsüna tsük yalküjamnüküsüna wanjütsaknak chüyü a achamünana wüjka wawük ajalajalatr winanakashnalaw yankalüküsüna achümjücha. Wasa kashaw wayümalak gütskam bayakanwaw yamkalashgü sasü achümjüchak tsük yaulülü kajwuk küna chüyü a ankashnawütrka kaaya a kūsankala yakshlüwütr sasü küyüm, anaayü kaasnatütükwütr, gütskam winasak sasü abajayka atachatatra, chüyü wakanakashnak yütsaujna yakshlü sasü amkautsatak apashka tsüpü yasuwün wakaujgük gūnkatüküwaw tsük atashpütükwütr wakaikalashkük chüyü tsük wakatkaanükünak anaayü tsük sasü wüjchüyütr kūsankalaka yaumshkütrü yüüjna chüyü a atük kücha amaktüna wawük yatawülüpün agayüjüchajna.

Sasü anajücha wasa atachatatra wawük, yüüjna kajwuk, chüyü a alülawütr yajüshlüwütr: kūsükal sasü Amüna wayümalak sasü akülchawütrka yanügütalü sasü kajwuk gütü a achamünana katük sasü gütala a ajanawütr winachwanak yajajtrüwütr chüyü a Argentina kücha katükütrkan wachwanak sasü amwüya kajwuk küna.

Aküpachautatra

Asociación de Mujeres Jueces de Argentina (2006). Manual del Taller “Derechos de la mujer, hacia un cambio de paradigma”, Buenos Aires.

Barrancos, Dora (2004). Sexto Desayuno: Identidad e Identidades. Buenos Aires, Instituto Hannah Arendt.

Barrancos, Dora (2012). “Reflexiones sobre la saga de los derechos políticos femeninos”, en: Estudios Sociales, revista universitaria semestral, año XXII, N° 43, Santa Fe, Argentina, Universidad Nacional del Litoral, segundo semestre.

Beauvoir, Simone de (2011). El segundo sexo. Buenos Aires, Editorial Debolsillo.

Berkins, Lohana (2003). “Un itinerario político del travestismo”. En Diana Maffía (compiladora). Sexualidades migrantes. Género y transgénero. Buenos Aires: Scarlett Press.

Bellucci, Mabel (1992). “De los estudios de la mujer a los estudios de género. Han recorrido un largo camino...”, en Fernández A. (Comp.), Las mujeres en la imaginación colectiva, Barcelona, Paidós.

Berkins, Lohana - Fernández, Josefina (coords.) (2005). La gesta del nombre propio. Informe sobre la situación de la comunidad travesti en la Argentina. Buenos Aires, Ed. Madres de Plaza de Mayo.

Berkins, Lohana (comp.) (2007). Cumbia, copeteo y lágrimas. Informe nacional sobre la situación de las travestis, transexuales y transgéneros. Buenos Aires, ALITT.

Bistagnino, Paula (12/01/2018) Camila Sosa Villada: “Ser trans ya es de por sí una forma de militancia”. Agencia Presentes.

Bosch, Esperanza - Ferrer, Victoria A. y Gili, Margarita (1999). Historia de la misoginia. Barcelona, Anthropos.

Butler, Judith (2006). Deshacer el género. Buenos Aires, Paidós.

Butler, Judith (2018). El género en disputa. Buenos Aires, Paidós.

Cabral, Mauro (2009). “Interdicciones. Escrituras de la intersexualidad en castellano”. Disponible en: <http://www.mulabilatino.org/Interdicciones2.pdf>

Cabral, Mauro - Maffía, Diana (2009). “Los sexos ¿son o se hacen?” en Maffía, Diana (comp.). Sexualidades migrantes. Género y transgénero. Buenos Aires: Librería de las mujeres. Disponible en: <https://programaddssrr.files.wordpress.com/2013/05/los-sexos-son-o-se-hacen.pdf>

Clarke, Cheryl (1988). "El lesbianismo: un acto de resistencia", en Moraga y Castillo (ed.). Esta puente, mi espalda. Voces de mujeres tercermundistas en los Estados Unidos. San Francisco:ISM Press.

Principios de Yogyakarta (2007). Principios sobre la aplicación de la legislación internacional de derechos humanos en relación con la orientación sexual y la identidad de género. Disponible en: <http://yogyakartaprinciples.org/principles-sp/about/>

De Pizan, Christine (2001). La ciudad de las damas. Madrid, Ediciones Siruela.

Dirección General de Cultura y Educación. Curso Equidad de Género y Escuelas Democratizadoras. Gobierno de la provincia de Buenos Aires.

Fabbri, Luciano (2013). Primera parte: Opresión de Género y Hegemonía Patriarcal "Apuntes sobre el feminismo y construcción de poder popular". Argentina, Puño y Letra Editorialismo de Base. Disponible en: <https://nucleodegenerounr.files.wordpress.com/2013/03/luciano-fabbri-apuntes-sobre-feminismos-y-construccic3b3n-de-poder-popular.pdf>

Faur, Eleonor (2008). Desafíos para la igualdad de género en la Argentina. Buenos Aires, Programa Naciones Unidas para el Desarrollo - PNUD.

Federman, Natalia [et.al.] (2014) Construyendo instituciones sensibles al género: fuerzas policiales y de seguridad. Ciudad Autónoma de Buenos Aires, Ministerio de Seguridad de la Nación.

Fraser, Nancy (2011). Dilemas de Justicia en el Siglo XXI. Género y globalización. Palma de Mallorca, Universitat de les Illes Balears.

Haraway, Donna (1991). Ciencia, cyborgs y mujeres. La reinención de la naturaleza. Madrid, Cátedra, Universitat de Valencia e Instituto de la Mujer.

ILANUD (2002). Programa Regional de Capacitación contra la Violencia Doméstica. Violencia de género, derechos humanos e intervención policial. San José, Costa Rica. Oficina del Alto Comisionado de Derechos Humanos para las Naciones Unidas 2002.

INDEC, INADI (2012). "Primera Encuesta sobre Población Trans 2012: Travestis, Transexuales, Transgénero y Hombres Trans. Informe Técnico de la Prueba Piloto", Municipio de la Matanza. Septiembre 2012.

INDEC (2020). Dossier estadístico en conmemoración del 109° Día Internacional de la Mujer.

Instituto Nacional de las Mujeres (2019). Primeros pasos. Inclusión del enfoque de género en educación inicial. Ministerio de Desarrollo Social. Uruguay.

Jelin, Elizabeth (2010). Pan y afectos. La transformación de las familias. Versión revisada y aumentada. Buenos Aires, Fondo de Cultura Económica.

Kimmel, Michael (1997). "Homofobia, temor, vergüenza y silencio en la identidad masculina" en Valdes y Olavarria (Comp), Masculinidades. Poder y Crisis, ISIS Internacional, Edición de Mujeres N 24, FLACSO-Chile.

Lucio, Mayra (03/05/2018). "Diana Sacayán, una vida enfrentando al odio". Que viva la patria.

Máscolo, Tomás (05/02/2018). "Yo soy Lohana Berkins, travesti": a dos años de la muerte de una mariposa. La Izquierda Diario.

Millet, Kate (1970). Política sexual. España, Ediciones Cátedra.

Ministerio de Economía (2020a). Las brechas de género en la Argentina Estado de situación y desafíos. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/las_brechas_de_genero_en_la_argentina_0.pdf

Ministerio de Economía (2020b). Los cuidados, un sector económico estratégico. Medición del aporte del Trabajo doméstico y de cuidados no remunerado al Producto Interno Bruto. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/los_cuidados_-_un_sector_economico_estrategico_0.pdf

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación (2020). Plan Nacional de Acción contra las Violencias por Motivos de Género 2020-2022. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/generos/plan_nacional_de_accion_contra_las_violencias_por_motivos_de_genero

Ministerio del Interior (2020). Observatorio Político Electoral. Participación política de las mujeres. Disponible en: <https://www.argentina.gob.ar/interior/observatorioelectoral/analisis/mujeres>

Ngozi Adichie, Chimamanda (2014). Todos deberíamos ser feministas. Barcelona, Literatura Random House.

ONU (1995). Informe de la Cuarta Conferencia Mundial sobre la Mujer. Disponible en: https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/bpa_s_fi_nal_web.pdf?la=es&vs=755

Pecoraro, Gustavo; Ferraro, Maximiliano (2016). Acá estamos: Carlos Jáuregui, sexualidad y política en la Argentina. Buenos Aires, Legislatura de la Ciudad Autónoma de Buenos Aires.

Preciado, Paul (2019). Un departamento en Urano. España, editorial Anagrama.

Radi, Blas (2019). "Políticas del conocimiento: hacia una epistemología trans*". En López, Mariano: Los mil pequeños sexos. Intervenciones críticas sobre políticas de género y sexualidades. Sáenz Peña (Argentina): EDUNTREF.

Revista Nuestra Causa, N° 2, 10 de junio de 1919, págs. 28-30; en Edit Rosalía Gallo, Nuestra Causa, Revista mensual feminista 1919-1921, Buenos Aires, Instituto de Investigaciones Históricas Cruz del Sur, 2004.

Luna, Hugo (01/06/2016) Susy Shock: “Hay toda una generación que está poniendo su propia voz”. Riberas. Disponible en: <https://riberas.uner.edu.ar/susy-shock-hay-toda-una-generacion-que-esta-poniendo-su-propia-voz/>

Rubin, Gayle (1975). “The traffic in women: notes on the political economy of sex” en: Rayna R. Reiter (ed.). Toward an anthropology of women. Nueva York: Monthly Review Press.

Scott, Joan (2002). El género: una categoría útil para el análisis. *Op. Cit.* Revista Del Centro De Investigaciones Históricas, (14), 9-45. Disponible en: <https://revistas.upr.edu/index.php/opcit/article/view/16994>

Solnit, Rebecca (2015). Los hombres me explican cosas. España, Editorial Capitán Swing.

Subsecretaría de Género y Diversidad Sexual de la provincia de Buenos Aires (2019). Perspectiva de género y diversidad sexual en educación y derechos humanos. La Plata. Secretaría de Derechos Humanos de la provincia de Buenos Aires.

Susy Shock (2011). “Yo, monstruo mío”. Poemario Trans Pirado. Buenos Aires, Ediciones Nuevos Tiempos.

TÉLAM (19/08/2020). El orgullo por la diversidad sexual como respuesta política, uno de los legados de Carlos Jáuregui.

Wollstonecraft, Mary (2005). Vindicación de los derechos de la mujer. España, Editorial ISTMO.

Woolf, Virginia (2019). Un cuarto propio. Buenos Aires, Editorial Booket.



Traducción realizada por el Centro Universitario de Idiomas de la FAUBA.

Akatüjüchawütr achamünach sasü Yainawajway a Kawujnakan Yajüchaka sasü FAUBAjna.

XYZ

Edit.
mingeneros

COLECCIÓN
XYZ

editorial@mingeneros.gob.ar

Direcciones

Balcarce 186, 6° piso,
C1064AAD

Entre Ríos 181, 9° piso,
C1079ABB.

Av. Paseo Colón 275, 5° piso
(mesa de entrada),
C1063ACC

Cochabamba 54,
C1064ACA.

Teléfono

+54 943429010 / 7079
(Recepción Paseo Colón)

MinGenerosAR   

**primero
la gente**



Ministerio de las Mujeres,
Géneros y Diversidad
Argentina

ISBN 978-987-47999-2-0



9 789874 799920